

Postbus 1000
Telefoon 020-612 1234
SUPERHEFFING wetenschapswinkel exemplaar

JONGE AGRARIERS OP ZOEK NAAR PERSPEKTIEF

NAJK

NEDERLANDS
AGRARISCH
JONGEREN
KONTAKT

2up 7
LB 26

Instituut voor Maatschappelijk Gericht Onderzoek in de Landbouw

NO. 7

THE EFFECTS OF THE
LONG AGRIANERS OF
THE NAAR PERSPEKTIEF

WOLFF, H. J. van
1980
1980

SUPERHEFFING IN DE EG: JONGE AGRARIËRS OP ZOEK NAAR PERSPEKTIEF

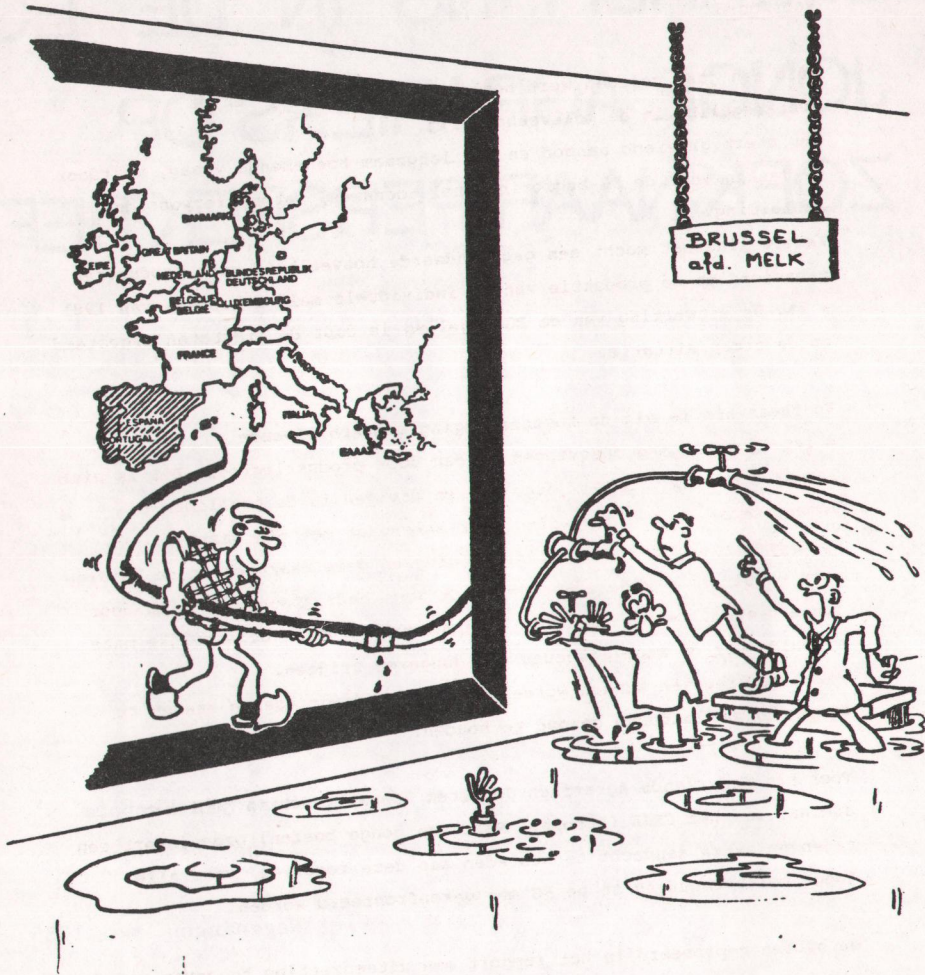
Marja Kwekkeboom

Ilona Lesscher

Wageningen, mei 1985

no. 7

W 405650

Voorwoord

Ruim een jaar geleden werd besloten tot invoering van de kwotaregeling in de melkveehouderij.

Een sterk groeiend aanbod en een langzaam toenemende vraag, waardoor de lasten voor de EG-begroting snel toenamen, waren hiervoor de aanleiding.

Iedere lidstaat mocht een gegarandeerde hoeveelheid melk produceren gebaseerd op de produktie van de individuele melkveehouders van 1981 + 1%. De uitwerking van de EG-regeling is door de lidstaten afgestemd op de eigen situatie.

Voorheen kon de bij de kostenstijging achterblijvende melkprijsverhoging opgevangen worden door produktiegroei. Dit is niet langer mogelijk. Vooral jonge boeren dreigen in de problemen te komen, omdat de kwotaregeling niet samengaat met een daarbij behorende noodzakelijke prijsverhoging en deze daardoor in de huidige vorm onvoldoende mogelijkheden biedt voor bedrijfsontwikkeling door jonge boeren. De toekomst van de landbouw wordt in belangrijke mate bepaald door de mogelijkheden die jongeren krijgen. Welke maatregelen kunnen worden genomen om jonge boeren kansen te bieden en de landbouw gezond te houden?

Voor het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt, dat in juni het seminar van het CEJA (Europese Raad van jonge boeren) organiseert een reden om extra aandacht te besteden aan deze regeling, waar alle jonge melkveehouders in de EG mee gekonfronteerd worden.

We hebben geprobeerd in het rapport een uiteenzetting te geven van de situatie zoals die momenteel in de lidstaten is.

Dankzij de medewerking van Ilona Lesscher (Hogere Landbouwschool te Groningen), Marja Kwekkeboom (Landbouwhogeschool te Wageningen) en IMGO-landbouw werd het mogelijk dit onderzoek te doen.

We hopen hiermee een aanzet te geven tot een actieve discussie om als
CEJA een bijdrage te leveren aan de Europese besluitvorming.

Bert van der Kolk
voorzitter Werkgroep Buitenland
Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt

mei 1985.

Voorwoord

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	Het EG-zuivelbeleid	6
2.1.	Het ontstaan van één markt	6
2.2.	Het markt- en prijsbeleid	8
2.3.	Het structuurbeleid	15
3.	Schets van de situatie in de melkveehouderij	19
3.1.	De EG	19
3.2.	De 10 lidstaten	24
3.2.1.	België	24
3.2.2.	Bondsrepubliek Duitsland	27
3.2.3.	Denemarken	29
3.2.4.	Frankrijk	31
3.2.5.	Griekenland	33
3.2.6.	Groot-Brittannië	34
3.2.7.	Ierland	37
3.2.8.	Italië	39
3.2.9.	Luxemburg	40
3.2.10.	Nederland	42
3.2.11.	Portugal	44
3.2.12.	Spanje	45
4.	De gevolgen van de superheffing	46
4.1.	Algemeen	46
4.2.	Wat betekent superheffing voor jonge boeren	47
5.	Keuzes voor een EG-zuivelbeleid	49
5.1.	Inleiding	49
5.2.	Het huidige beleid	50
5.3.	Een marktgericht beleid	51
5.4.	Kontingentering	51
6.	Diskussie-onderwerpen	53
	Informatiebronnen	55
	<u>Bijlage 1:</u> Vragenlijst t.b.v. CEJA-vergadering in Nederland over de gevolgen van superheffing van jonge boeren in Nederland	
	<u>Bijlage 2:</u> Overzicht statistische gegevens	

1. Inleiding

In april 1984 werd in de EG-lidstaten de superheffing voor 5 jaar van kracht. Dit instrument om de produktie te beperken heeft verstreckende gevolgen voor jonge boeren en boerinnen in de Gemeenschap.

Gespecificeerd per land hangen de gevolgen af van de nationale invulling van het EG-beleid en de positie die de jonge agrariërs daarin innemen, maar europees gezien zijn de gevolgen voor hen in grote lijnen gelijk. De jonge agrariërs merken die gevolgen het sterkst op het moment dat het bedrijf wordt overgenomen.

Dit rapport is erop gericht de situatie rond die bedrijfsovername in het kader van de superheffing te belichten en op deze wijze een aanzet tot discussie te geven, welke richting het EG-zuivelbeleid op moet.

In hoofdstuk 2 worden de ontwikkelingen van het EG-landbouwbeleid geschetst waarbij de nadruk ligt op de zuivelsektor.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 en 4 ingegaan op de huidige situatie in de lidstaten m.b.t. de melkveehouderij.

De hoofdstukken 5 en 6 zijn een aanzet tot de discussie over de toekomst van het EG-zuivelbeleid.

Belangrijke informatiebronnen bij het samenstellen van dit rapport waren:

- antwoorden op de vragenlijst die is toegestuurd aan de plattelandsjongerenorganisaties die lid zijn van het CEJA en aan de Nederlandse landbouwattachés in de lidstaten;
- CEPFAR-rapporten over bedrijfsovername uit 1980;
- nota's en tijdschriften;
- gesprekken met diverse deskundigen.

2. Het EG-zuivelbeleid

2.1 Het ontstaan van één markt

De (west)europese samenwerking en integratie is na de 2e wereldoorlog langzamerhand op gang gekomen. Dit leidde in 1951 tot de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) door België, de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland. Deze werd in 1957 gevolgd door de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) en de Europese Economische Gemeenschap (EEG).

In 1967 zijn de drie Gemeenschappen geïntegreerd, sindsdien wordt kortweg over de EG gesproken.

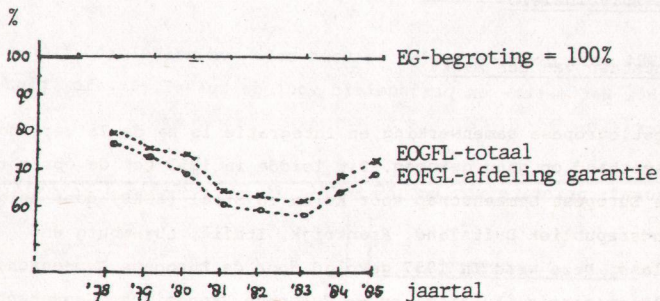
Het verdrag van de EEG richt zich op nauwere economische samenwerking door het instellen van gemeenschappelijk beleid. In het oprichtingsverdrag is ook een Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) opgenomen.

Onder andere om een stabiele produktie (voedsel, grondstoffen) te bevorderen kenden de meeste landen vormen van ondersteuning voor de landbouwsector. Om nu tot een gemeenschappelijke markt te komen moesten de verschillende nationale regels plaats maken voor gemeenschappelijk beleid.

Het GLB is gebaseerd op de uitgangspunten die in het Verdrag van Rome genoemd worden: produktiviteitsstijging, waardoor de agrarische beroepsbevolking een redelijke levensstandaard kan behalen; stabilisatie van de markten; het veiligstellen van de voorziening; redelijke konsumptieprijsen. Andere basisprincipes zijn: eenheid van markt, kommunautaire preferentie en financiële solidariteit. Vrij snel is een gemeenschappelijk markt- en prijsbeleid tot stand gekomen, terwijl het structuurbeleid grotendeels een nationale aangelegenheid bleef.

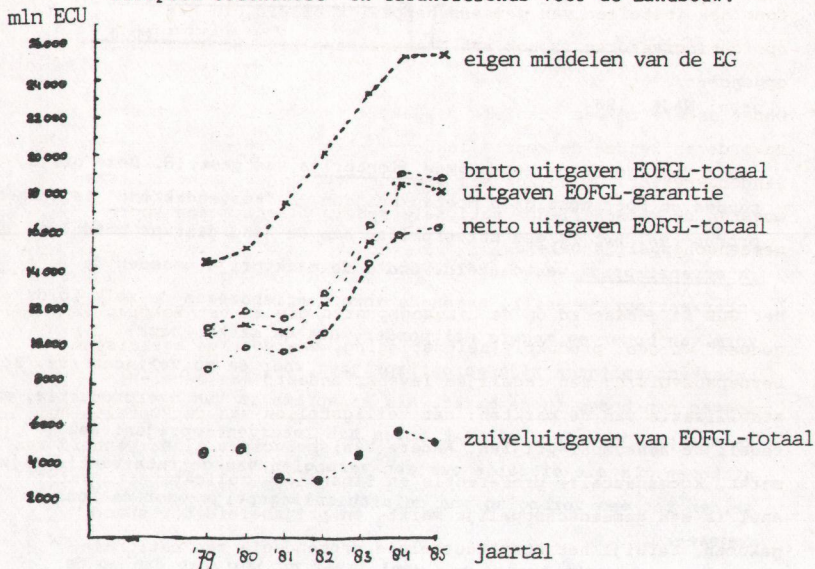
Tot nu toe is het landbouwbeleid het meest uitgebreide gemeenschappelijk beleid van de EG. Dat komt ook tot uitdrukking in de begroting: ruim 2/3 van de middelen wordt aan landbouw besteed. Deze situatie betekent niet zonder meer dat het landbouwbeleid te duur is, het toont eerder aan dat op andere terreinen beleid ontbreekt.

figuur 1: Het aandeel van de landbouwuitgaven in de EG-begroting (%):

bron: Commissie van de EG, 1982 en 1984

figuur 2: het verloop van de EG-middelen en de uitgaven van het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw:

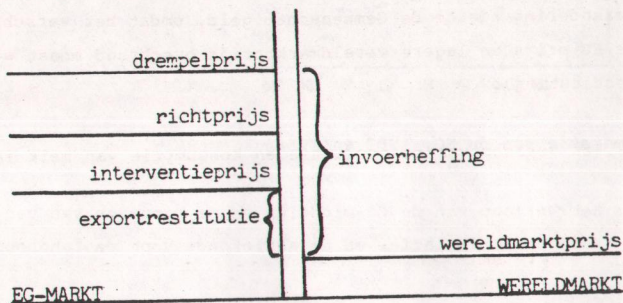
bron: Commissie van de EG, 1982 en 1984

Het samenwerken en het voeren van gemeenschappelijk beleid is niet altijd eenvoudig. Dat er wel suksessen geboekt worden blijkt onder andere uit het feit dat andere landen lid willen worden. In 1973 treden Denemarken, Groot-Brittannië en Ierland toe, in 1981 wordt Griekenland lid en vanaf 1986 horen ook Portugal en Spanje erbij.

2.2 Het markt- en prijsbeleid

In 1964 werd de EG-verordening voor melk- en zuivelprodukten van kracht. Het markt- en prijsbeleid voor de zuivel zit als volgt in elkaar:

figuur 3: principe van het EG markt- en prijsbeleid voor zuivel

bron: NAJK, 1984

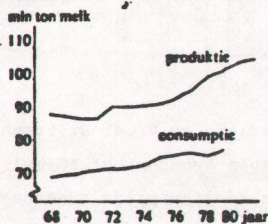
Ieder jaar wordt de zogenaamde richtprijs vastgesteld. Deze prijs zouden de boerengezinnen moeten krijgen om "kostendekkend" te kunnen produceren. Het is een streefprijs. Aan de hand daarvan wordt de interventieprijs vastgesteld. Zodra de marktprijs beneden de interventieprijs daalt, nemen de interventiebureaus de melk in de vorm van boter en magere melkpoeder, uit de markt. Deze interventieprijsen zijn garantieprijsen voor de zuivelindustrie. Ze leggen een bodem in de markt. Als er sprake is van overproductie, zal de marktprijs weinig of niet boven het interventieprijsniveau uitkomen. In die situatie zal een verhoging van de interventieprijsen leiden tot een verhoging van de uitbetalingsprijs voor de boer en omgekeerd.

Op de wereldmarkt heerst een veel lager prijsniveau dan op de EG-markt. Om export toch aantrekkelijk te maken, geeft de EG een exportsubsidie (exportrestitutie). Deze bedraagt het verschil tussen de wereldmarktprijs en de interventieprijs. Om daarentegen import van goedkope produkten te voorkomen, wordt aan de buitengrenzen van de EG een invoerheffing geheven. Deze bedraagt het verschil tussen wereldmarktprijs en drempelprijs.

Bij het van start gaan van het gemeenschappelijke markt- en prijsbeleid, begin zestiger jaren, begon de afzetsituatie voor zuivelprodukten al moeilijker te worden.

Door het stagneren van de vraag naar zuivelprodukten en de stijgende produktie, gingen vanaf 1968 vraag en aanbod verder uit elkaar lopen (figuur 4). De EG werd van netto-importeur, netto-exporteur. Deze positieverandering kostte de Gemeenschap geld, omdat het verschil tussen de EG-prijs en lagere wereldmarktprijs overbrugd moest worden (exportrestituties).

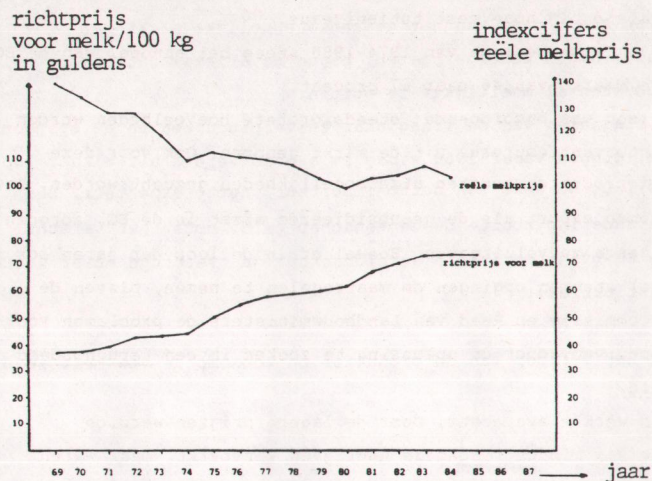
figuur 4: Het verloop van de produktie en konsumptie van melk in de EG

bron: Oskam, A., 1983

Men probeerde de melkproduktie en zuiveluitgaven te beperken door een terughoudend prijsbeleid te voeren. Over het geheel genomen namen de kosten daardoor meer toe dan de opbrengsten, hoewel de prijsverhogingen tussen de jaren fluktueerden.

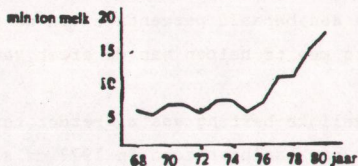
figuur 5: verloop van de melkprijs in Nederland

bron: CBS/LEI, 1984

In 1973 traden Denemarken, Ierland en Groot Brittannië toe. De melkprijzen in deze landen lagen beneden het EG-melkprijsniveau en kwamen toen op het niveau van de richtprijs. Handhaving van een terughoudend prijsbeleid leek, vanuit (financieel) oogpunt van de EG gerechtvaardigd. Groot Brittannië was importerend voor zuivelprodukten. Door toetreding tot de EG werd de invoer vanuit Australië en Nieuw-Zeeland afgeremd en kon de EG een deel van haar produktie in Groot-Brittannië afzetten.

figuur 6: Export van melk en zuivelprodukten door EG-9 aan niet EG-landen

bron: Oskam, A., 1983

Vanaf '73 nam de export naar landen buiten de EG toe. Deze export kwam tot stand bij hoge restitutie niveaus.

(figuur 6): In de periode van 1974-1980 steeg het aandeel van de EG op de wereldmarkt van 46 naar 67 procent.

Export alleen was onvoldoende; steeds grotere hoeveelheden werden door de interventiebureaus uit de markt genomen. Ook voor deze interventieproducten moesten afzetmogelijkheden gezocht worden. Zowel de toegenomen export als de gesubsidieerde afzet in de EG, zorgden voor stijgende zuiveluitgaven. Hoewel er in de loop der jaren ook in Brussel wel stemmen opgingen om maatregelen te nemen, bleven de Europese Commissie en Raad van Landbouwministers de problemen voor zich uitschuiven, door de oplossing te zoeken in een terughoudend prijsbeleid.

Dit beleid werkte averechts. Door de lagere prijzen werd de afvloeiing van minder rendabele bedrijven versterkt, maar waren boerengezinnen die hun bedrijf wilden voortzetten, genoodzaakt hun melkproductie te verhogen. Per saldo was de productie-afname door afvloeiing kleiner dan de produktietoename door uitbreiding en intensivering.

Veel boeren bleven boer omdat er voor hun arbeid geen beter alternatief was.

Doordat de melkprijzen jaarlijks achterbleven bij de prijzen, berekend volgens de objektieve methode, was er in de periode 1969-1981 een reële prijsdaling van gemiddeld 2% per jaar voor de EG (zie figuur 5). Het inkomen in de melkveehouderij kwam steeds meer onder druk te staan.

In 1977 werd naast het terughoudend prijsbeleid, een drietal maatregelen, waaronder de medeverantwoordelijkheidsheffing geïntroduceerd. De belangrijkste reden voor de invoering van deze heffing was de hoogte van de zuiveluitgaven. Door middel van deze heffing moesten de boeren een bepaald percentage van de richtprijs betalen aan Brussel, om zo mee te helpen aan de afzet van de overschotten.

De invoering van een dergelijke heffing was al eerder ter sprake geweest. Het bleek echter pas haalbaar toen in 1977 de situatie op de zuivelmarkt sterk verslechterde en de zuiveluitgaven met 40% stegen (tabel 1).

Tabel 1: EG-zuivelmarkt; productie, consumptie, overschot, zuiveluitgaven en interventievoorraden.

Jaar	Productie ¹⁾	Konsumptie ²⁾	Overschot ³⁾	EG-zuivel- gaven ⁴⁾	Interventievoorraden ⁵⁾ (x 1000 ton)	
	(miljoen ton)	(miljoen ton)	(miljoen ton)	(miljard ECU)	boter	mager melkpoeder
1973	80,2	70,2	10,0	1,58	295	56
1974	80,9	71,1	9,8	1,26	97	123
1975	81,8	72,7	9,1	1,19	71	1112
1976	84,0	71,0	13,0	2,28	176	1135
1977	86,7	71,9	14,8	2,95	117	965
1978	90,7	71,9	18,8	4,17	231	674
1979	93,0	74,2	18,8	4,62	271	227
1980	95,3	73,7	21,6	4,98	128	230
1981	95,7	74,1 ⁶⁾	21,6	4,16	111	279
1982	99,2	74,4	24,8	4,34	112	576
1983	102,9	74,8	28,1	4,71	866	1006
1984	101,5			5,01	949	517

1) De aan zuivelfabrieken geleverde hoeveelheid melk in de EG.

2) De menselijke consumptie van zuivelprodukten in de EG.

3) We verstaan hier onder overschot het verschil tussen de aan zuivelfabrieken geleverde hoeveelheid melk en de menselijke consumptie van zuivelprodukten.

4) Zuiveluitgaven exclusief de medeverantwoordelijkheidsheffing; 1 ECU is ongeveer f 2,76.

5) Voorraden per 31 december van de aangegeven jaren. Voor de jaren 1973 en 1974 de voorraden per 1 april. Voor 1983 de voorraden per 10 december.

6) Voor de jaren 1981 t/m 1983 is een schatting gemaakt voor de consumptie, uitgaande van een groei van 0,5 procent per jaar.

bron: NAJK, 1984

CBS/LEI, 1984

Voor het melkprijsjaar 1977/1978 werd deze heffing vastgesteld op 1,5 procent van de richtprijs. Dit betekende voor de boeren een extra prijsdaling die net zo min als het terughoudend prijsbeleid de produktiegroei afremde. Doordat de interventievoorraden stegen, kwam dit nog niet tot uiting in een toename van de zuiveluitgaven. De zuiveluitgaven stegen pas toen in 1978 de voorraden geruimd moesten worden.

Voor het melkprijsjaar 1980/1981 kwam de Europese Commissie met een nieuw voorstel. Naast een verhoging van de medeverantwoordelijkheidsheffing tot 3 procent, zou de zuivelfabriek een extra heffing moeten betalen (toen ook 'superheffing' genoemd) van 3 procent over de melk die boven 99 procent van de hoeveelheid in 1979 geleverd zou worden. Dat voorstel werd toen resoluut van de hand gewezen. De gunstige afzetmogelijkheden op de wereldmarkt zorgden ervoor dat deze heffing nog niet ingevoerd werd. In plaats daarvan verhoogde men de medeveantwoordelijkheidsheffing tot 2 procent.

In 1981 liet men het idee van onbeperkte garantie los. Er kwam een zogenaamde garantiedrempel. Wanneer in 1982 de produktie met meer dan 0,5 procent groeide, zouden de interventieprijzen dusdanig verlaagd worden, dat de uitgaven niet zouden stijgen. De kosten van de produktiegroei moesten volledig aan de melkveehouders doorberekend worden.

De melkproduktie groeide echter door. In 1983 was de situatie vergelijkbaar met die van 1977/1978: de zuiveluitgaven stegen, en de interventievoorraden liepen snel op.

Om die reden kwam de Europese Commissie voor '84/'85 opnieuw met een voorstel voor produktiebeperving door middel van een superheffing. Doordat er geen ruimte meer was in het EG budget moesten de Ministers van Landbouw wel ingrijpende maatregelen nemen. De superheffing op melk werd ingevoerd.

Tegenover de produktiebeperving werden geen inkomensgaranties gesteld, intengendeel de richtprijs werd bevroren en het interventieniveau verlaagd. Verder werd de medeverantwoordelijkheidsheffing van 2% naar 3% verhoogd, omdat dit eerste jaar een hogere gegarandeerde hoeveelheid werd vastgesteld. Als enige inkomenscompensatie is de steun voor kleine melkveehouders (120 miljoen ECU) met 2 jaar verlengd.

De hoofdlijnen voor de invulling van de superheffing werden in maart '84 op EG-niveau vastgesteld, en in de loop van dat jaar nog aangevuld en gewijzigd. In de lidstaten is dat verder uitgewerkt en in regels omgezet, al dan niet aangevuld met nationale maatregelen. Ondanks vele (aanloop)problemen en onduidelijkheden is de superheffing effectief: de totale gegarandeerde hoeveelheid van 99,4 miljoen ton zal nauwelijks overschreden worden. Maar omdat deze hoeveelheid toch nog ca. 20% boven het EG-konsumptieniveau van 1983 ligt, is er ook in '84/'85 meer geproduceerd dan via normale wegen afgezet kan worden. De interventievoorraden magere melkpoeder zijn gedaald, maar de hoeveelheid boter is gestegen.

tabel 2: produktie, verbruik en interventievoorraden van boter en magere melkpoeder

			boter	magere melkpoeder
produktie	1984	mln ton	2,097	2,015
	'84/'83	%	- 7,1	-16
verbruik	1984	mln ton	1,6	± 2,0 ¹⁾
	'84/'83	%	+ 3	+ 3
interventie- voorraden	eind dec.'84	mln ton	0,949	0,617
	'84/'83	%	+11	-37

1)waarschijnlijk 0,5 mln ton extra afgezet via varkens- en pluimveevoer

bron: Produktschap voor Zuivel, 1985

Voor het melkprijsjaar '85/'86 heeft de Europese Commissie nauwelijks wijzigingen voorgesteld. Wanneer de produktie niet stijgt is een stijging van de richtprijs met 1,5% mogelijk, verder zal de medeverantwoordelijkheidsheffing met 1% dalen wanneer de totale gegarandeerde hoeveelheid zoals afgesproken 0,9% lager wordt dan in '84/'85.

Het is niet gelukt de besluiten voor 1 april te nemen. Het melkprijsjaar is voorlopig verlengd en afgewacht moet worden wat de Ministers van Landbouw zullen besluiten.

2.3

Het structuurbeleid

Na het van kracht worden van het markt- en prijsbeleid, bleek al gauw, dat dit onvoldoende was om alle doelstellingen tegelijkertijd te verwezenlijken.

Eind 1968 kwam de Commissie met het Plan Mansholt; een plan om de structuur in de landbouw te moderniseren. De achterliggende gedachte was, dat een geherstructureerde landbouw met moderne bedrijven, tegen veel lagere prijzen zou kunnen produceren.

Het geheel bevatte, wat de zuivelsektor betreft, voorstellen voor beleid op korte en lange termijn. De korte termijnmaatregelen bestonden uit:

- een bevrozing van de richtprijs voor melk;
- een verlaging van de melkvetprijs;
- een uitbreiding van de bijzondere afzet voor boter;
- een slacht- en omschakelingsregeling.

Voor de lange termijn moesten de hervormingen langs de volgende weg plaatsvinden:

- investeringssubsidies voor bedrijfsvergroting;
- afvloeiing van arbeid uit de landbouw, via omscholing en scheppen van alternatieve werkgelegenheid;
- het uit de produktie nemen van landbouwgrond ten behoeve van bosbouw.

Het duurde tot 1972 voor het EG-landbouwstructuurbeleid van start ging; een afgeslankte versie van het Plan Mansholt (daarnaast bleef er ruimte voor nationaal structuurbeleid). In het kader van het gemeenschappelijke structuurbeleid, werd een drietal richtlijnen ingevoerd:

1. richtlijn (72/159) inzake de modernisering van landbouwbedrijven, die voorziet in de invoering van selectieve steunmaatregelen voor landbouwbedrijven met ontwikkelingsmogelijkheden. Het belangrijkste hierbij is steun in de vorm van rentesubsidies voor investeringen in het kader van een ontwikkelingsplan.
2. richtlijn (72/160) ter bevordering van de bedrijfsbeëindiging in de landbouw en de aanwending van de kultuurgrond ter verbetering van de structuur.
3. richtlijn (72/161) die voorziet in sociaal-ekonomische voorlichting en scholing van personen die in de landbouw werkzaam zijn.

Met deze richtlijnen beoogde men dusdanige structurele maatregelen voor landbouwbedrijven te treffen, dat deze zouden resulteren in een (merkbare) verbetering van het inkomen en de arbeids- en productieomstandigheden. Probleem was echter de uitvoerbaarheid van de richtlijnen in de achtergebleven regio's. Voor deze gebieden (40% van de EG) zijn in 1975 speciale maatregelen getroffen ter verbetering en aanpassing van de produktiestructuur (bijv. de Bergboerenregeling.) Er vond een aksentverschuiving plaats van horizontale richtlijnen (d.w.z. ze zijn van toepassing voor de gehele Gemeenschap) naar meer vertikale. Wil financiële steun echter nut hebben, dan zal de gehele infrastructuur verbeterd moeten worden. Vandaar dat er vanaf 1980 sprake is van geïntegreerde programma's voor deze gebieden.

Terugkijkend op het tot 1983 gevoerde beleid, kan gezegd worden, dat:

- de start en uitvoering van het gemeenschappelijke structuurbeleid in de meeste landen samenviel met de ekonomische teruggang;
- er buiten de landbouw ten gevolge van de ekonomische recessie geen alternatief voor de arbeid van de agriërs was. De afvloeiing vertraagde. Daardoor stagneerde de beoogde landbouwstructurele ontwikkeling;
- richtlijn 159 in grotere mate is toegepast in de reeds meer ontwikkelde gebieden;
- de bedrijfsbeëindigingsrichtlijn is mislukt, omdat deelname financieel onaantrekkelijk was en er voor de arbeid van de agrariërs geen alternatief was.

Het nieuwe EG-landbouwstructuurbeleid

De veranderde sociaal-ekonomische situatie binnen de Gemeenschap en de structurele problemen op de markten van een aantal belangrijke landbouwprodukten, hebben in 1985 geleid tot een nieuw landbouwstructuurbeleid. Dit is gericht op de kommunautaire ontwikkeling van een bredere groep bedrijven, waarbij met name aandacht is voor jonge boeren en de zuidelijke landen.

Inhoudelijk ziet dit beleid er als volgt uit:

- steun voor bedrijven die via een verbeteringsplan kunnen aantonen, dat de investeringen het bedrijfsresultaat verbeteren of op peil houden. Omdat de Europese Commissie een groter aantal bedrijven van de steun gebruik wil laten maken, is de eis "het halen van een paritair inkomen" vervallen.
- Verder zullen investeringen inzake de verbetering van de kwaliteit, kostenverlaging en produktieomschakeling naar produkten met goede afzetmogelijkheden, financieel ondersteund worden.
- verbod op alle steun voor investeringen die leiden tot uitbreiding van produkties waarvoor geen normale afzetmogelijkheden zijn. In de melkveehouderij is steun mogelijk voor uitbreiding tot maximaal 60 melkkoeien per bedrijf, mits er voldoende kwotum aanwezig is.
- aanvullende steunmaatregelen voor de probleemgebieden o.a. verhoging van de kompenserende vergoeding in de Bergboerenregeling en extra geld voor de Geïntegreerde Programma's.
- fakultatieve steun voor agrariërs jonger dan 40 jaar; in de vorm van:
  - 1 een installatiepremie à 7500 ecu
  - 2 rentesubsidie à 7500 ecu
  - 3 bijkomende investeringssteun op het verbeteringsplan van maximaal 25%De EG vergoedt de lidstaten 50% van de gegeven steun aan jonge agrariërs (normaliter is dit 25%).
- stimulering van de bosbouw op landbouwbedrijven
- uitbreiding van de verordening inzake verbetering van de verwerking en afzet van landbouwprodukten.

In dit nieuwe structuurbeleid ligt er een sterker aksent op het lange termijn effekt, en is het specialisatiebeginsel afgezwakt. Het laat de nationale overheden meer beleidsruimte (het is flexibeler), en bevat vele positieve aangrijpingspunten.

3. Schets van de melkveehouderijsector

3.1 De EG

Binnen de EG is de land- en tuinbouw een kleine sektor, die in 1984 slechts 4% van het bruto binnenlands produkt (tegen faktorkosten) verzorgde. Omdat het om de produktie van voedsel en grondstoffen gaat, neemt de agrarische sektor een belangrijke plaats in, die overigens per lidstaat verschillend is.

De overheersende bedrijfsvorm is het gezinsbedrijf. De definitie daarvan is niet overal dezelfde, maar in het algemeen komt het erop neer dat de arbeid op het bedrijf voor het grootste deel door familie- en gezinsleden wordt verricht en de bedrijfsopbrengsten ook voor hen bestemd zijn. Daarnaast is het een feit dat de meeste bedrijven binnen de familie worden overgedragen. Vaak neemt de zoon het bedrijf van zijn ouders over; hij is de ondernemer, terwijl zijn ouders, vrouw en/of kinderen meehelpen. Er zijn natuurlijk ook andere situaties, op part-timebedrijven bijvoorbeeld is het dikwijls de vrouw die de meeste arbeid verricht.

In totaal waren in 1977 in de 9 lidstaten ruim 12 miljoen mensen (met Griekenland meegerekend 15 miljoen) werkzaam in de landbouw, zij vertegenwoordigen ca. 7,5 miljoen ArbeidsJaarEenheden (AJE) en 8% van de totale beroepsbevolking.

Als gevolg van sanering en mechanisatie neemt het aantal arbeidskrachten voortdurend af. Dat gaat vrij geruisloos. Vooral kleinere bedrijven worden niet overgenomen, omdat er te weinig inkomensmogelijkheden voor opvolgers zijn. Deze vorm van sanering zal zich voortzetten omdat de agrarische beroepsbevolking relatief verouderd is.

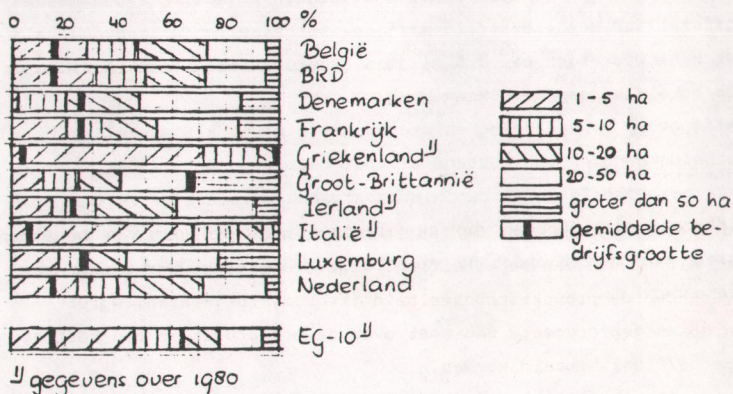
tabel 3: Leeftijdsopbouw beroepsbevolking in de EG (1979)

	tot. beroepsbevolking	agrarische sektor
14-24 jaar	17%	9%
25-34 jaar	25%	14%
35-44 jaar	23%	40%
45-54 jaar	21%	30%
55-64 jaar	12%	20%
ouder dan 65 jaar	2%	7%
totaal	100%	100%

uit: Landbouw in de EG, feiten en cijfers

In 1982 waren er 5,6 miljoen agrarische bedrijven (groter dan 1 ha). Daarvan had bijna de helft een omvang van 1-5 ha. Uit figuur 3 blijkt hoe de bedrijfsgrootte tussen de lidstaten varieert. Overigens zijn er ook + 750.000 agrarische bedrijven kleiner dan 1 ha, maar die zijn niet in de statistieken opgenomen.

figuur 7: bedrijfsgrootte-structuur: de verdeling over de bedrijfsgrootte-klassen

bron: Commissie van de EG, 1984

De melkveehouderij

De melkveehouderij is in bijna alle lidstaten één van de belangrijkste produktietakken, zowel naar aantal bedrijven als naar produktiewaarde. In EG-verband gaat het om 1,6 mln bedrijven (1/3 van het totaal) en 20% van de totale bruto produktiewaarde van de landbouw (1983). In de manier van produceren bestaan grote regionale verschillen. Als gevolg van de natuurlijke produktiemogelijkheden, en de algemene economische ontwikkeling, mechanisatiegraad, bedrijfsstructuur, zijn er verschillen in specialisatie en intensiteit.

tabel 4: De ontwikkeling van de melkproduktie in EG-9 ('79 t/m '80) en EG-10 ('81 t/m '84)

	totale melk- produktie (1.000 ton)	leveringen aan zuivel- fabrieken (1.000 ton)	totaal aan- tal melk- koeien (1.000 stuks)	gemiddelde melkgift (kg/koe/ jaar)
1978	109.126	90.728	25.026	4.006
1979	111.139	93.276	25.306	4.042
1980	112.577	95.475	25.249	4.111
1981	113.558	96.497	24.795	4.213
1982	116.910	99.930	24.961	4.314
1983	120.668	103.981	25.367	4.404
1984	118.165	101.531	25.764	4.243

tabel 4

bron: Produktschap voor Zuivel, 1985

De superheffing

Voor het melkprijsjaar '84/'85 is besloten de produktie te beperken door middel van een superheffing. Iedere melkveehouder krijgt een gegarandeerde produktiehoeveelheid (kwotum) toegewezen, wordt daarboven geproduceerd dan moet over de meerproduktie een heffing (de superheffing) betaald worden.

In het spraakgebruik wordt met superheffing de ene keer het hele kontingenteringssysteem bedoeld, terwijl het een andere keer alleen om de echte heffing van 75% of 100% van de richtprijs gaat. Meestal is wel duidelijk in welke betekenis het is bedoeld, maar het onderscheid moet goed onderkend worden.

Aan alle lidstaten is een gegarandeerde hoeveelheid melk toegewezen, gebaseerd op de produktie van 1981 + 1%

Uit de kommunautaire reserve kregen Groot-Brittannië (voor Noord-Ierland), Ierland en Luxemburg een extra hoeveelheid toegewezen. Bij de toedeling is een onderscheid gemaakt tussen melk die aan de fabrieken wordt geleverd en melk die direkt wordt verkocht. Deze direkte leveringen vertegenwoordigen +4% van de totale produktie. Ook voor deze leveringen werden kwota toegewezen, maar hiervoor kunnen andere regels gelden dan voor het fabriekskwotum. Omdat er weinig gegevens over beschikbaar zijn wordt er in dit rapport aan deze direkte leveringen nauwelijks aandacht besteed.

tabel 5: De melkaanvoer en garantiehoeveelheid in de EG

	Aanvoer (1.000 ton) bij zuivelfabrieken		Garantiehoeveelheid '84/'85 voor fabrieksleveringen			Kwota voor de direkte leveringen
	1983 kalenderjaar 1)	1983/84 melkprijsjaar 2)	1.000 ton	% verschil t.o.v. aanvoer 1983	% verschil t.o.v. aanvoer 1983/1984	1.000 ton
BDR	25.176	25.404	23.487	- 6,7	- 7,5	305
Frankrijk	26.120	26.207	25.585	- 2,0	- 2,4	1.183
Italië	8.323	8.516	8.323	0	- 2,3	1.591
Nederland	12.909	12.896	12.052	- 6,6	- 6,5	145
België	3.225	3.251	3.138	- 2,7	- 3,5	505
Luxemburg	283	244	293 ³⁾	+ 3,5	+ 20,1	1
VK	16.585	16.740	15.552 ³⁾	- 6,2	- 7,1	398
Ierland	5.280	5.349	5.525 ³⁾	+ 4,6	+ 3,3	16
Denemarken	5.227	5.268	4.932	- 5,6	- 6,4	1
Griekenland	444	428	472	+ 6,3	+ 10,3	116
EG-10	103.572	104.303	99.359	- 4,1	- 4,7	4.261

1) Voorlopige cijfers van de EG-commissie

2) Voorlopige cijfers: februari 1984 gecorrigeerd voor schrikkeljaar

3) Inclusief kommunautaire reserve

4) Alleen industriemelk

bron: Produktschap voor zuivel: Marktbericht nr. 2848
Commissie van de EG: Groen Europa 203

Voor de invulling van de kwotering werden globale EG-regels opgesteld van waaruit de afzonderlijke lidstaten een en ander moesten uitwerken. In de EG-regels staat o.a. dat:

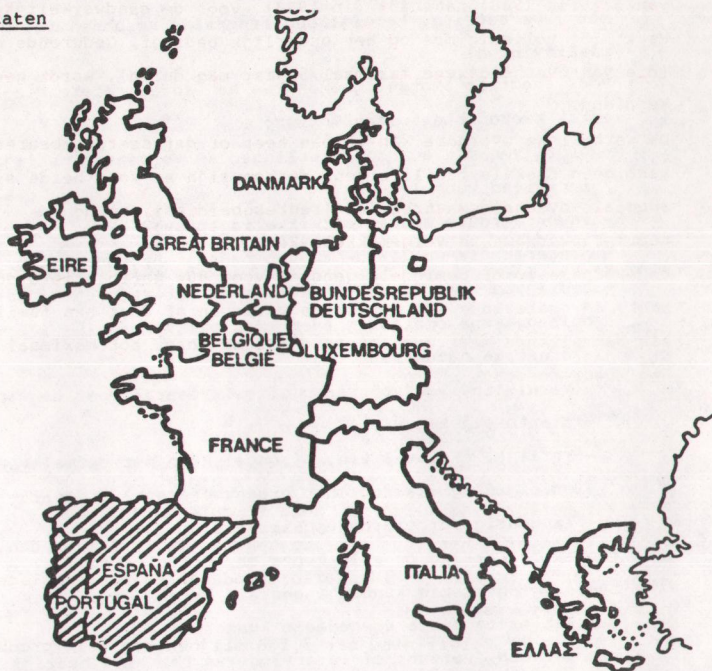
- over de produktie die de gegarandeerde hoeveelheid overtreft superheffing betaald moet worden;

- iedere melkveehouder een kwotum krijgt. Landelijk wordt gekozen of '81, '82 of '83 als referentiejaar geldt en of de inning van superheffing op eventueel teveel geproduceerde melk volgens het individuele systeem (A, met 75% heffing) of het fabriekssysteem (B, met 100% heffing, terwijl een mengprijs verboden is) zal plaatsvinden;
- voor speciale omstandigheden kan een ander referentiejaar gelden en extra kwotum toegewezen worden:
  - bedrijven met een ontwikkelingsplan volgens richtlijn 72/159/EEG ingediend voor 1-3-'84;
  - investeerders zonder ontwikkelingsplan;
  - jongeren die na 31-12-'80 hun bedrijf begonnen zijn;
  - bedrijven waar de melkproductie in het referentiejaar door buitengewone omstandigheden zijn beïnvloed:
    - ernstige natuurramp
    - vernieling voervoorraden of melkveestapel door een ongeluk
    - ziekte bij het vee
    - verlies, diefstal van, of ongelukken met de melkveestapel
    - onteigening waardoor het groenvoerareaal tijdelijk is verkleind
    - langdurige arbeidsongeschiktheid;
- een extra korting op alle kwota en/of een nationale beëindigingspremie kunnen ingesteld worden om een reserve te vormen waaruit extra kwota toegedeeld kunnen worden;
- bij verkoop, verhuur of vererving van het hele bedrijf wordt de betrokken referentiehoeveelheid overgedragen aan de nieuwe producent; bij overname van delen van het bedrijf boven een door de lidstaat vastgesteld minimum gaat een evenredig deel van het kwotum over;
- een opkoopregeling ingesteld kan worden om extra melk vrij te krijgen;
- kwota aan de grond gekoppeld zijn en niet vrij verhandeld kunnen worden.

In de lidstaten zijn als gevolg van uiteenlopende situaties in de melkveehouderijsector verschillende keuzes gemaakt bij de invulling van de superheffing. Met name ook vanwege het aanvullende nationale beleid betekent dit een gedeeltelijke re-nationalisatie van het gemeenschappelijke zuivelbeleid.

Om inzicht te krijgen in de verschillen tussen en binnen de landen is geprobeerd de hoofdzaken per land zoveel mogelijk weer te geven.

3.2 De 10 lidstaten

3.2.1 België

De provincies in het noorden van België vallen samen met de dichtstbevolkte gebieden (Vlaanderen). In dit deel bevindt zich 67% van de landbouwbedrijven en 45% van het totale areaal. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte is gering (9 ha) en de bedrijfsvoering intensief. In Wallonië is de gemiddelde bedrijfsoppervlakte 22,5 ha en de bedrijfsvoering is meer gemengd (relatief meer akkerbouw). In totaal heeft België gemiddeld $\pm$ 43.000 (hoofdberoeps)melkveehouderijbedrijven; 1,2% van de beroepsbevolking is melkveehouder (in totaal werkt 2,8% in de landbouw.) Per bedrijf worden er gemiddeld 20 melkkoeien en 11 zoogkoeien (voor de productie van vleesvee) gehouden. In 1984 gaven de melkkoeien gemiddeld 3.720 kg melk met 3,51% vet. In sommige delen van België, vinden we als gevolg van het fysisch milieu alleen (melk)veebedrijven. Gespecialiseerde melkveehouderijbedrijven zijn gemiddeld 18,5 ha groot.

Jaarlijks beginnen $\pm$ 500 jonge boeren een bedrijf met (deels) melkveehouderij. Het percentage jongeren (ouder dan 14 jaar) dat definitief of waarschijnlijk thuis het bedrijf overneemt, is gestegen van 37% (in 1980) naar 43% (in 1983). Voor de daadwerkelijke overname werkt 75% volledig mee op het ouderlijk bedrijf. Gedurende deze tijd (die van overheidswege maximaal 5 jaar mag duren), wordt geen loon verdiend.

De werkelijke overname kan in één keer of gefaseerd gebeuren. België kent geen fiscale faciliteiten, daarom zijn er voor beide situaties speciale overheidsmaatregelen (rentesubsidies), om de bedrijfsovername te vergemakkelijken.

De overname wordt gemiddeld genomen voor 80% gefinancierd door de bank; de resterende 20% met eigen vermogen of door een familielening. Als aanvullende maatregel staat de Staat borg, tot maximaal 75% van het kredietbedrag.

De superheffing

Voor het melkprijsjaar '84/'85 gold formule A, met een gedifferentieerde heffing. Producenten die in 1983 meer dan 60.000 kg melk leverden moesten 5% inleveren; producenten met een lagere productie leverden 3% in.

In totaal mocht België dit jaar 3,138 miljoen ton melk produceren. Dit kwotum zal dit jaar waarschijnlijk met 1% onderschreden worden. Daarnaast was er nog een kwotum van 505.000 ton melk voor directe verkoop. Een gedeelte van dit kwotum ($\pm$ 200.000 ton) zal ook niet volgemolken worden. Omdat er landelijk gezien geen heffing hoeft te worden afgedragen aan de EG, zal niemand in België de superheffing over het teveel geproduceerde moeten betalen. De "superheffing" kent men dit jaar niet.

In januari werd in België met de opkoopregeling gestart. De overheid had voor 150.000 ton melk (= 5% van de totale melkproductie) geld gereserveerd. De melkveehouders boden deze hoeveelheid melk ook aan. Voor het geleverde kwotum kreeg de melkveehouder een vergoeding van 16 BF/l, verspreidt over 4 jaar (= 4 BF/jaar) (de melkprijs bedraagt 16 BF/l). Maximaal werd 60.000 liter/bedrijf opgekocht, waarbij het bedrijfskwotum maximaal 80.000 liter mocht zijn. Na deelname, moest de produktie volledig gestopt worden, voor zolang de produktiebeperving geldt.

Als uitzonderingsgevallen komen de volgende bedrijven in aanmerking:

- bedrijven met een ontwikkelingsplan;
- bedrijven die recentelijk geïnvesteerd hebben in stallenbouw;
- bedrijven waarvan het vee ziek was;
- bedrijven die onderbezet waren tijdens de overname.

Onder de voorwaarden dat er geen nieuwbouw, uitbreiding of functieverandering van de al bestaande produktieruimte plaatsvindt, betekent dit het volgende:

- bij overname (in 1982, 1983, 1984) mag de stal volgezet worden, tot een inkomen, vergelijkbaar met dat van 1,5 VAK, gehaald wordt;
- wanneer jongeren zijn thuisgebleven (vanaf 1982, 1983, 1984), kunnen zij 40.000 liter extra krijgen, tot een maximum van 60 mk/bedrijf.

Er hebben in totaal 14.000 bedrijven een aanvraag voor extra kwotum ingediend (dit is 1 op de 3 melkveehouderijbedrijven). De helft van deze bedrijven heeft extra kwotum toegewezen gekregen.

Melkkwota zijn in België totaal niet verhandelbaar. De enige mogelijkheid die een melkveehouder heeft om produktie uit te breiden is, een heel bedrijf er bij kopen. Bij de bedrijfsovername zijn kwota overdraagbaar.

3.2.2 De Bondsrepubliek Duitsland

De BRD is een rijk, geïndustrialiseerd land. Met name de industrie profiteert van de open EG-grenzen, maar de voordelen voor de landbouw zijn minder duidelijk.

In 1984 was 5% van de beroepsbevolking werkzaam op de 730.000 agrarische bedrijven (groter dan 1 ha). Van dit aantal is de helft volledig hoofdberoepsbedrijf; 10% is hoofdberoepsbedrijf met neveninkomsten en 40% is nevenberoepsbedrijf (minder dan 50% van het inkomen komt van het landbouwbedrijf). Dit geeft aan dat er grote verschillen tussen bedrijven zijn.

Ook regionaal bestaan er tegenstellingen: het noorden kent grotere, gespecialiseerde bedrijven, in het zuiden zijn meer kleinere gemengde bedrijven te vinden.

Het aantal bedrijven is tussen '74 en '84 met 2,3% per jaar gedaald, het aantal bedrijven groter dan 30 ha neemt echter toe, zodat de gemiddelde bedrijfsoppervlakte tot 16,3 ha is gestegen.

Per jaar worden 5.000 à 6.000 bedrijven overgenomen. Overdracht vindt meestal binnen de familie plaats waarbij het oudste kind (in sommige streken de jongste) het bedrijf tegen een gereduceerde prijs overneemt.

Er gelden enkele algemene steunmaatregelen, die per Bundesland iets van elkaar kunnen afwijken:

* voor full-time bedrijven:

- rentesubsidie tot 4% (tot 6% in achtergebleven gebieden) bij geldmarktleningen tot een maximum van DM 200.000,= per arbeidskracht en DM 600.000,= per bedrijf;
Binnen 5 jaar na bedrijfsovername kan 1% extra subsidie verkregen worden;
- bij verbetering van oude bedrijfsgebouwen (rendabele investeringen op bedrijven waar het inkomen lager is dan DM 65.000,=) kan geld van de overheid geleend worden tegen een lage rente en zijn extra bijdragen mogelijk.

* voor part-time bedrijven:

- rentesubsidie tot 3% (tot 5% in ongunstige gebieden) bij geldmarktleningen tot DM 100.000,- per bedrijf. Binnen 5 jaar na overname geldt een extra rentesubsidie van 1%.

- overheidsleningen zijn mogelijk bij bepaalde investeringen, op bedrijven waar het totale inkomen lager is dan DM 65.000,-, met een niet-agrarische deel van hoogstens DM 35.000,-.

De melkveehouderij is de belangrijkste bedrijfstak met 28% van de landbouwproductiewaarde. Op 397.000 bedrijven wordt melkvee gehouden. Gemiddeld worden er 14 koeien per bedrijf gehouden, met een gemiddelde jaarproductie van 4.866 kg/koe. Typische melkveehouderijregio's zijn te vinden langs de kust en in de heuvelachtige gebieden.

De superheffing

De melkproductie is in '82 met 2,4% en in '83 met 5,7% gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar. De gegarandeerde 23.487.000 ton betekent een korting van 6,7% t.o.v. het kalenderjaar '83 en 7,5% minder dan het melkprijsjaar '83/'84. Er is gekozen voor het individuele systeem met een gemiddeld kortingspercentage van 7,0%. Per bedrijf kan de korting variëren van 2,0% tot 12,5%, afhankelijk van de produktieomvang en -groei in de laatste jaren. Deze differentiatie was bedoeld om met name de kleinere bedrijven (enigszins) te ontzien, maar doordat deze bedrijven relatief sterk gegroeid zijn valt het effect tegen. Veel bedrijven moeten 7 à 8% inleveren.

Extra kwotum is mogelijk voor verschillende groepen:

- investeerders (met en zonder ontwikkelingsplan) 1,762 mln ton beschikbaar
- bedrijven met bijzondere omstandigheden (kalamiteiten) 0,235 mln ton beschikbaar

Maximaal krijgt een bedrijf een kwotum toegewezen dat gelijk is aan de produktie van 80 koeien. Jongeren worden niet als speciale groep behandeld.

Door middel van een opkoopregeling is 1 mln ton melk vrijgekomen van 22.000 bedrijven. Zij ontvangen 10 jaar lang DM 0,10 per kg ingeleverde melk (richtprijs is DM 0,70 per kg), met een maximum van DM 15.000,- per bedrijf/jaar. Deze hoeveelheid melk zorgt ervoor dat het algemene kortingspercentage op 7% gesteld kon worden.

De regering heeft bovendien enkele nationale steunmaatregelen ingesteld; de belangrijkste is een lastenverlichting via de BTW. In de BRD wordt 1/3 van het landbouwareaal gepacht. Omdat een verpachter vrij eenvoudig de pacht kan opzeggen was het gevaar aanwezig dat veel verpachters dat zouden doen om grond met kwota het volgende jaar tegen een hogere prijs aan een ander te kunnen verpachten. Daarom is in Brussel het wijzigingsvoorstel aangenomen waardoor een pachter bij beëindiging van het pachtkontraakt het kwotum kan behouden.

Ondanks het uitgebreide differentiatiesysteem waren de individuele kwota en extra toewijzingen snel bekend en in december is volgens EG-afspraken werkelijk heffing geïnd. Omdat geen van de andere landen tot inning is overgegaan is het geld (250 à 300 miljoen DM) nog niet aan Brussel afgedragen. Over het hele jaar hoeft slechts over de nationale overschrijding superheffing betaald te worden aan Brussel maar toch moeten alle individuele overschrijders heffing afdragen.

3.2.3 Denemarken

Denemarken is één van de kleinere EG-landen met een sterk exporterende agrarische sektor: 2/3 deel van de produktie gaat naar het buitenland, de helft daarvan naar de EG-lidstaten.

Binnen de agrarische sektor zijn de varkens- en melkveehouderij de belangrijkste takken met een aandeel van respectievelijk 30% en 28% in de produktiewaarde, de akkerbouw levert 21% (1984).

In 1983 waren er 95.100 bedrijven met gemiddeld 29,7 ha landbouwareaal. Het aantal agrarische bedrijven is vanaf 1960 sterk afgenomen, terwijl het percentage nevenbedrijven is toegenomen: 21% van de bedrijfshoofden heeft ook andere werkzaamheden, terwijl 34% van de echtgenotes buitenshuis werkt.

Opmerkelijk is dat bedrijfsoverdracht slechts voor de helft binnen de familie plaatsvinden, hoewel dat voordeliger is dan overdracht aan derden. Om de hoeveelheid agrarische grond te beschermen geldt dat mensen die een agrarisch bedrijf kopen verplicht zijn het te bewonen en te bewerken.

Bij overname moet relatief veel belasting betaald worden, wat samen met het hoge renteniveau leidt tot zware lasten. De grondprijzen en het renteniveau zijn de laatste jaren wel gedaald. Jongeren worden enigszins geholpen door enkele overheidsmaatregelen:

1. installatiepremie: (in 1980 was dat 2,5% van de waarde van het bedrijf tot maximaal Dkr 25.000,-)
2. speciale overheidsleningen: maximaal Dkr 250.000,-, waarvan de eerste 5 jaar renteloos is.

Waarschijnlijk blijven deze maatregelen dezelfde bij de invoering van het nieuwe EG-structuurbeleid.

De ontwikkelingen in de melkveehouderij hebben geleid tot minder, maar wel grotere en meer gespecialiseerde bedrijven. Tussen '73 en '83 is het aantal melkveehouders gehalveerd tot 35.500 en het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf bijna verdubbeld tot 28,3. De gemiddelde jaarproductie per koe is gestegen tot 5.352 kg/koe, het hoogste binnen de EG, maar de totale melkproductie is vrij konstant gebleven, rond de 5,1 miljoen ton.

Er is sprake van een regionale specialisatie, waarbij de melkproductie naar het westen van het land opschuift.

De superheffing

De Deense referentiehoeveelheid van 4.932.000 ton voor '84/'85 betekent een korting van 5,6% t.o.v. '83. Er is gekozen voor het fabriekssysteem, maar met een speciale constructie: een overkoepelend kantoor wordt als enige zuivelfabriek aangemerkt, zodat zowel binnen als tussen de verwerkende fabrieken gekompenseerd kan worden. Nu de Europese Commissie nationale verevening voor '84/'85 heeft toegestaan is deze werkwijze voor dit jaar ook geaksepteerd.

Alle melkveehouders hebben een kwotum gekregen dat 6,7% lager is dan hun productie in '83. Doordat via bedrijfsbeëindiging 1,3% van de productie beschikbaar kwam was er 2,4% beschikbaar voor hardheidsgevallen. Hiervoor kwamen in aanmerking:

- investeerders zonder en met moderniseringssteun (aan hen is respectievelijk 68% en 20% van de ruimte toegewezen);
- schuldsaneringszaken (6%);
- bedrijven met bijzondere omstandigheden (6%).

Door het fabriekssysteem kan iemand ongestraft meer produceren wanneer anderen onder hun kwotum blijven. Bij een nationale overschrijding moeten de grootste overschrijders het eerst betalen. De bedrijven stonden dus voor de keuze van beperken of de gok van overproductie wagen.

Er is geen opkoopregeling, maar er zijn vrij veel bedrijven gestopt. In totaal blijft de produktie 0,3% onder de nationale garantiehoeveelheid en hoeft niemand superheffing te betalen.

3.2.4. Frankrijk

Frankrijk is het grootste EG-land in oppervlakte en bezit 30% van de kultuurgrond in de EG. Het is de belangrijkste producent van granen, suikerbieten, appelen, vlees en melk.

Op de 1 mln agrarische bedrijven is 8% van de beroepsbevolking werkzaam. De land- en tuinbouw levert een (stijgende) positieve bijdrage aan de betalingsbalans en is in bepaalde plattelandstreken van groot belang om deze streken leefbaar te houden.

De bedrijfsoverdracht vindt in 90% van de gevallen binnen de familie plaats, de opvolger werkt vaak al voordien op het bedrijf mee. Er gelden verschillende maatregelen om de opvolging te verlichten (installatiepremie, rentesubsidie), die nu min of meer zijn overgenomen in het nieuwe EG-strukturbeleid.

Ondanks tegemoetkomingen daalt het totale aantal bedrijven voortdurend en neemt het percentage part-time bedrijven (+20% in 1984) toe. Als gevolg van een verouderde agrarische beroepsbevolking kan dat zich nog voortzetten. Nu worden zo'n 11.000 à 12.000 bedrijven per jaar (met steun) geïnstalleerd, terwijl +40.000 bedrijfshoofden stoppen. In 1984 zijn er meer bedrijven verdwenen als gevolg van de superheffingsmaatregelen (opkoop-, beëindigingsregeling).

Binnen de agrarische sektor is de veehouderij de belangrijkste tak. De produktiewaarde van de melkveehouderij is ongeveer gelijk aan die van de rundvleessektor (resp 17% en 16% van de totale landbouw-produktiewaarde). Vooral het noordwesten is een melkveehouderijgebied. In '81 produceerden Bretagne, Pays de la Loire en Basse Normandië 40% van de franse melkhoeveelheid. De produktiestijging is hier groter dan in andere delen van Frankrijk.

Het aantal melkveehouders daalt voortdurend (in 1983 waren het er 427.000) maar de totale melkproduktie stijgt: het aantal koeien per bedrijf neemt toe en de gemiddelde jaarproduktie stijgt (respectievelijk 16,8 melkkoeien/bedrijf en 3.866 kg/koe/jaar in 1984).

Om de melkproduktie van de EG in de hand te houden heeft Frankrijk gepleit voor een progressief verlopende medeverantwoordelijkheidsheffing.

De superheffing

Frankrijk kreeg voor '83/'84 25.585.000 ton melk toegewezen. Dat is 2% minder dan de produktie in '83. Er is gekozen voor het fabriekssysteem waarbij de bedrijven een kwotum op basis van 1983-2,5% krijgen, in berggebieden is de korting 1,5%. Extra kwotum is mogelijk voor bedrijven die nog geen 200.000 l produceren en

	Toewijzing per bedrijf	in totaal toegevozen
1. door jongeren overgenomen zijn tussen 1-1-'82 en 31-1-'85	11.500 l	140.000 ton
2. een ontwikkelingsplan hebben	9.500	133.000
3. een herstelplan hebben	7.000	33.600
4. in gebouwen of vee geïnvesteerd hebben	5.000	180.000

ook bedrijven die in '83 met bijzondere omstandigheden te maken hadden komen voor extra melk in aanmerking.

Om voldoende melk te kunnen toedelen werd een opkoopregeling gestart. In eerste instantie was er geld beschikbaar voor 1 mln ton, maar door de grote belangstelling zijn de middelen hiervoor verruimd. Er waren verschillende categorieën:

leeftijd	vorm van uitkering	omvang vergoeding
55 jr	eenmalig	tot 60.000 l 0,61 FF/l 60.000-90.000 l 0,305
55-65 jr	jaarlijks tot 65ste jaar	tot 45.000 l 0,61 45.000-60.000 l 0,305
65 jr	eenmalig	tot 30.000 l 0,61 daarboven niets

Vooral de regeling voor bedrijfshoofden tussen de 55 en 65 jaar is aantrekkelijk, in totaal komt nu op langere termijn 7% van de produktie vrij.

Een probleem was dat vrijkomende melk in hetzelfde gebied toegewezen moest worden en juist melk in die gebieden vrijkomt waar relatief weinig extra nodig is en andersom. Frankrijk heeft daarom aangedrongen op een nationale kompensatiemogelijkheid die nu voor '84/'85 is toegestaan. Dat betekent dat Frankrijk nationaal waarschijnlijk geen heffing hoeft te betalen en door de zuivelfabrieken ook niet geïnd wordt.

De structuurverschuiving in de melkveehouderij kan zowel op bedrijfsniveau als bij de zuivelfabrieken (versneld) doorgaan. Melk die in de oostelijke delen wordt opgekocht kan in het westen toegedeeld worden.

Het kopen van grond met kwotum is niet mogelijk. Alle vrijkomende melk gaat naar de reservepot, beheerd door Office National du Lait, waarin ook melkveehouders vertegenwoordigd zijn. Alleen via deze pot is uitbreiding van kwota mogelijk.

De kwotering heeft geleid tot extra vleesaanbod en dus lage prijzen. Om de rundvleesproducenten te helpen zijn ook voor deze sektor steunmaatregelen bekend gemaakt.

3.2.5 Griekenland

Griekenland is een land met veel bergen, waartussen her en der vrij kleine vlakten liggen. Van de 8,8 mln ha landbouwgrond is 40% in gebruik als bouwland; op de overige 60% worden hoofdzakelijk schapen en geiten geweid.

In Griekenland zijn 700.229 bedrijven groter dan 1 ha. De gemiddelde bedrijfsgrootte is 3,3 ha (70% van de bedrijven is tussen de 1 en 5 ha groot). Doordat het grondbezit sterk versnipperd is, de bedrijven zo klein zijn, en voornamelijk in bergachtige gebieden gesitueerd zijn, is verbetering van de landbouwstructuur moeilijk.

Grootgrondbezitters en instituten zoals de kerk hebben veel grotere oppervlaktes in eigendom.

Van de Griekse beroepsbevolking is 29,5% werkzaam in de landbouw (van de totale bevolking is 30% woonachtig op het platteland). Er is voor de agrarische beroepsbevolking geen volledige werkgelegenheid. Het aantal bedrijfshoofden met een nevenbetrekking is 40%

De melkveehouderij is in Griekenland van ondergeschikt belang. Melk neemt in de Gemeenschap 20% van de bruto landbouw-produktiewaarde voor haar rekening; in Griekenland is dit 9% en wordt vooral geleverd door de schapen en geiten. De Griekse veestapel bestaat voor 4% uit melkkoeien (390.000 stuks) (0.9% van de melkkoeien uit de Gemeenschap bevinden zich in Griekenland). Zij produceren jaarlijks 1.700 kg melk.

Driekwart van de melkkoeien bevindt zich op bedrijven met minder dan 10 melkkoeien (waarvan 57% op bedrijven met minder dan 5 melkkoeien). Het land is niet zelfvoorzienend voor zuivel (zelfvoorzieningsgraad = 89).

De bedrijfsovername gebeurt in Griekenland op basis van traditie; alle kinderen krijgen een stukje grond, diegene die op het bedrijf blijft het grootste. Er zijn geen overheidsmaatregelen die betrekking hebben op de bedrijfsovername.

De superheffing

Griekenland mocht 1981 + 6,6% produceren in het afgelopen jaar. Omdat dit kwotum te ruim is, en de melkproduktie het afgelopen jaar door onbekende oorzaken is teruggelopen, zal dit kwotum niet volgemaakt worden. Inning van de heffing die volgens formule B zou moeten plaatsvinden, is dus niet van toepassing.

3.2.6. Groot-Brittannië

Met betrekking tot de melkveehouderij wordt Groot-Brittannië opgedeeld in 3 regio's: Noord-Ierland, Engeland/Wales en Schotland. Het deel Engeland/Wales is het belangrijkste, en daarvan met name het westelijk deel.

		Eng./Wales	N-Ierl.	Schotl.	Gr.Br.
Aantal melkveebedrijven		44.118	8.650	3.214	55.982
Gemiddelde bedrijfsgr. ¹⁾	ha	120	70	290	122
melkkoeien(aantal)	x 1.000	2.710	282	300	3.300
% t.o.v. tot. veestapel in die regio		78	58	38	69
melkproduktie ²⁾	kg	5.521	5.144	5.240	5.446
vetgehalte ²⁾	%	3,86	3,64	3,72	3,81

1: inclusief graasweiden in bergachtige gebieden (LFA = less favourit area's) (met name betrekking op Schotland).

2: melkproduktie en vetgehalte van bij de Milk Marketing Boards aangesloten bedrijven.

bron: Dairy fact and Figures, 1982

Een gespecialiseerd melkveehouderijbedrijf is 80 ha groot en heeft 110 melkkoeien. Van alle melkkoeien bevindt zich 69,8% op bedrijven met meer dan 60 melkkoeien.

Van de Britse beroepsbevolking is 2,4% werkzaam in de landbouw; 1,1% als bedrijfshoofd en 1,3% als medewerker. Van de bedrijfshoofden werkt 30% part-time op het bedrijf.

Ten tijde van de toetreding was Groot-Brittannië importerend voor zuivel; nu is het zelfvoorzienend. Bij de toetreding tot de Gemeenschap, zijn er afspraken gemaakt met betrekking tot de import van zuivelprodukten op de Britse markt (Australië, Nieuw Zeeland).

Groot-Brittannië kent geen speciale maatregelen voor jonge boeren om de bedrijfsovername te vergemakkelijken. Bepalingen in het belastingssysteem en de vererving maken de bedrijfsovername door jonge agrariërs juist moeilijker.

De superheffing

Groot-Brittannië mocht in 1984/1985 15.552 miljoen ton produceren, dat is de produktie van 1983-6,2%. Alleen voor Noord-Ierland gold het afgelopen jaar formule A (voor 1985/1986 zal dit ook B zijn). Voor Noord-Ierland is 65.000 ton uit de kommunautaire reserve toegewezen. Na bijna een jaar van onduidelijkheid omtrent de bestemming van deze reserve, is deze onlangs toch toegewezen aan Noord-Ierland. Het is nog niet duidelijk welk kortingspercentage daardoor het afgelopen jaar voor de individuele boer gold.

De andere regio's mogen het volgende produceren:

- 1983- 9%: voor Engeland/Wales en het grootste deel van Schotland.
- 1983- 0%: voor de Shetland eilanden en de Scilly eilanden.
- 1983-5,8%: voor enkele andere Schotse eilanden.

Het afgelopen jaar is Groot-Brittannië 1% onder het kwotum gebleven, zodat geen superheffing betaald hoeft te worden.

Groot-Brittannië onderscheidt de volgende hardheidsgevallen, waarvoor 2,5% van het totale kwotum beschikbaar is:

- bedrijven met een ontwikkelingsplan;
- bedrijven met een achterblijvende produktie als gevolg van het weer, ziek vee of andere kalamiteiten;
- bedrijven die in 1983 met melkproduktie begonnen zijn.

De helft van de melkveehouderijbedrijven heeft een aanvraag ingediend voor extra kwotum. Er is niet genoeg melk om alle hardheidsgevallen te voorzien van voldoende kwotum. Met de opkoopregeling is weinig melk opgekocht, omdat de vergoeding laag was (12,5 pence/liter over 5 jaar gespreid; de melkprijs is 15 pence).

Naast de opkoopregeling houdt de overheid van alle verhandelde kwota 1% in. Deze kwota hebben nog geen bestemming.

Kwota's zijn alleen overdraagbaar (te koop) met land. Na de kontingentering zijn de grondprijzen in het algemeen gezakt, (de prijs van bedrijven in typisch melkveehouderijstreken met een onvoldoende groot kwotum, is met 40% gezakt). Alleen de prijzen van grond met een voldoende groot kwotum of van grond met alternatieve aanwendingsmogelijkheden zijn konstant gebleven.

3.2.7 Ierland

De landbouw is voor de Ierse republiek erg belangrijk. De volgende feiten illustreren dit:

- a. 19% van de beroepsbevolking is werkzaam in de landbouw (1984). Dit percentage is hoog voor een West-Europees land.
- b. de landbouw heeft een aandeel van 20% in de export, overeenkomend met een aandeel van 50 à 60% op de betalingsbalans.

Voor de toetreding tot de EG, was Groot-Brittannië de belangrijkste afzetmarkt, omdat voor afzet in andere landen de melkprijs als gevolg van de transportkosten te hoog zou oplopen. Het beleid van de Britse overheid was gericht op een goedkoop voedselpakket, met als gevolg lage melkprijzen. Toen het lidmaatschap van Ierland en Groot-Brittannië een feit was, stegen de melkprijzen tot het EG-prijsniveau. Eveneens kwam er een belangrijke afzetmarkt voor Ierland bij; namelijk de EG. De uitgangssituatie voor de ierse melkveehouder verbeterde hierdoor aanzienlijk, en de bedrijfsontwikkeling kwam op gang. Door het hoge inflatiepeil van de afgelopen jaren (in 1981 nog 20%, nu 7%) een rentevoet van 17% en het vasthouden aan de traditionele bedrijfsvoering, gaat het echter langzaam. Vele noodzakelijke modernisering, vooral bij de bedrijfsovername, worden om deze redenen niet uitgevoerd.

Van de 213.285 landbouwbedrijven zijn 95% gezinsbedrijven. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte is 25 ha (29% van de bedrijven is tussen de 10-19 ha groot en 33% is tussen de 20 en 40 ha groot). Er valt een tendens waar te nemen, van een toenemend aantal bedrijven groter dan 20 ha, en een afname van het aantal bedrijven in de categorie 1 tot 10 ha.

In het totaal zijn er 86.000 melkveehouderijbedrijven. Op 21% van deze bedrijven worden 1 à 2 koeien gehouden. Gemiddeld worden er 17,8 melkkoeien/bedrijf gehouden (56% van de bedrijven heeft tussen de 1 en 5 melkkoeien; 50% van de bedrijven heeft tussen de 5 en 30 melkkoeien).

Deze melkkoeien produceren jaarlijks 3.698 kg met 3,51% vet.

De superheffing

Doordat de bedrijfsontwikkeling in Ierland nu pas op gang komt, heeft Ierland een extra kwotum toegewezen gekregen van 245.000 ton melk. Het kwotum komt hiermee op 5,525 miljoen ton; dit is de produktie van 1983 + 3,6%. Doordat een rekenfout zou zijn gemaakt, zou het kwotum 1983 + 4,6% moeten bedragen. Deze kwestie is nu door Ierland aan het Europese Hof van Justitie voorgelegd.

Per bedrijf mag er geproduceerd worden:

- bij een produktie lager dan 14.000 gallons: 1983 + 500 gallons;
- bij een produktie hoger dan 14.000 gallons: 1983 + 3,6% (1 gallon = 4,5 liter).

Afrekening van de superheffing vindt volgens formule B plaats.

In principe komen drie categorieën hardheidsgevallen in aanmerking voor extra kwotum:

- 1) boeren waarvan in 1983 het vee ziek was;
- 2) boeren met financiële problemen;
- 3) jonge boeren.

Jaarlijks kwam er ca. 2% melk vrij, doordat mensen minder gingen melken of hun bedrijf verkochten. De ierse regering ging er vanuit, dat dit in 1984 ook zo zou zijn, en vond het daarom niet nodig een nationale reserve aan te leggen. Maar als gevolg van het feit, dat bij de huidige wetgeving rondom de kontingentering kwotum aan grond gebonden is, was de produktievermindering het afgelopen jaar slechts 0,5%. Dit was te weinig.

Omdat toch extra kwotum was toegezegd, werden er 7 miljoen gallons opgekocht (Voor die hoeveelheid was geld beschikbaar. Er werden echter 17 miljoen gallons melk aangeboden.) Voor de opgekochte melk ontvangt de melkveehouder 70 pence per gallon gespreid over 5 jaar (melkprijs = 75 pence/gallon). Al het opgekochte kwotum ging naar de eerste categorie bedrijven: zij waarvan het vee in 1983 ziek was. De andere twee groepen hebben op grond van het toegezegde kwotum geproduceerd, maar die melk blijkt er nu niet te zijn.

Ondanks een kwotum voor direkte levering van 16.000 ton, wordt er erg weinig rechtstreeks verkocht. "Het is eigenlijk illegaal om ongepasteuriseerde melk te verkopen."

3.2.8. Italië

Italië, een van de grootste lidstaten is een land met grote verschillen en tegenstellingen. In het geïndustrialiseerde noorden liggen de economische ontwikkeling en levensstandaard belangrijk hoger dan in het nog overwegend agrarische zuiden. Binnen de italiaanse landbouw is de noord-zuid tegenstelling ook duidelijk: het noorden kent grotere, gespecialiseerde bedrijven, terwijl er in het zuiden kleine gemengde bedrijven zijn.

Italië heeft veel agrarische bedrijven: ruim 2,2 miljoen in 1977 (38% van het EG totaal). Dat waren er 45.000 meer (in alle oppervlaktekategoriën nam het aantal bedrijven toe) dan in '75, de bedrijfsomvang is klein, gemiddeld 7,4 ha; 50% heeft een oppervlakte van 1-5 ha.

Van de beroepsbevolking werkt 12% in de land- en tuinbouw. Tuinbouw (groenten, fruit, tomaten) is de belangrijkste produktietak, verder zijn granen, wijn, rundvlees en melk van belang. Dat betekent niet dat Italië er ook voldoende van produceert om aan de binnenlandse vraag te kunnen voldoen. Integendeel, veel landbouwprodukten worden ingevoerd. Italië is bijvoorbeeld de grootste zuivelimporteur ter wereld.

De meeste bedrijfsoverdrachten vinden binnen de familie plaats, waarbij uitbreiding vaak noodzakelijk, maar niet altijd mogelijk is. Aan het eind van de 70-er jaren waren de grondprijsstijgingen, die ondanks wettelijke beperkingen toch plaatsvonden, een belangrijk probleem.

De melkproduktie vindt grotendeels in het noorden plaats, waar zich 2/3 van de melkveestapel bevindt. In totaal zijn er 460.000 bedrijven met melkvee, de helft heeft 1 of 2 koeien en produceert in totaal niet meer dan 10% van het totaal, terwijl een gelijke hoeveelheid melk afkomstig is van de (0,5%) bedrijven met meer dan 100 koeien. Er zijn niet alleen verschillen in de omvang van de veestapel maar ook in produktieniveaus. Gemiddeld is de jaarproduktie per koe 3.500 kg, maar in de Povlakte ligt deze hoger.

De superheffing

Italië importeert veel zuivel, daarom is er weerstand tegen het beperken of stabiliseren van de binnenlandse melkproduktie. Daarnaast blijkt een kwotering administratief niet eenvoudig te zijn. Tot nu toe is er alleen een premie voor het slachten van (max. 70.000) melkkoeien ingesteld.

De referentiehoeveelheid voor '84/'85 ligt op hetzelfde niveau als de produktie in '83, Het is nog onduidelijk in hoeverre het produktiedoel bereikt wordt.

3.2.9. Luxemburg

Kenmerkend voor de luxemburgse melkveehouderij, is de gemengde bedrijfsvoering. De melkproduktie vindt doorgaans plaats in combinatie met mestvee, varkens of graanteelt. De jaarlijkse melkproduktie bedraagt 4.200 kg/melkkoe (1983). Een gemiddeld bedrijf heeft een oppervlakte van 32 ha en houdt 27 melkkoeien.

Het blijkt, dat 54% van de 2.511 geregistreerde melkveehouderijbedrijven (totaal zijn er 3.924 landbouwbedrijven) een jaarlijkse melkproduktie heeft van minder dan 80.000 kg. Zij hebben dus 19 of minder melkkoeien. Het is dan ook niet erg verwonderlijk dat op slechts 10% van de melkveehouderijbedrijven het hoofdkomen uit de zuivel komt. Landelijk gezien neemt de zuivel 43% van de waarde van de landbouwproduktie voor haar rekening.

Van de in de landbouw werkzame arbeidskrachten is 43% ouder dan 50 jaar. Tot 1983 begonnen jaarlijks 50 jonge agrariërs een bedrijf. Voor 1983 en 1984 waren deze cijfers respectievelijk 80 en 75. De toegenomen belangstelling werd mogelijk mede veroorzaakt door een campagne, die de overname van alle kanten belichtte en deskundige hulp aanbood. Er is vooral belangstelling voor melkveebedrijven, met andere produktiemogelijkheden.

Van de jongeren die thuis een bedrijf overnemen is 95% voordien volledig werkzaam op het ouderlijk bedrijf. De jonge agrariër heeft de status van assistent (bedrijfshulp) en valt daarom onder de nationale sociale maatregelen. Voor een periode van maximaal 10 jaar kan de jonge agrariër leven op het bedrijf, zonder het loon te ontvangen (uitgestelde betaling). Gedurende deze periode moet het bedrijf in twee inkomens voorzien.

Er zijn een zevental overheidsmaatregelen om de overname te vergemakkelijken:

- 1) een installatiepremie voor agrariërs jonger dan 45 jaar à 380.000 LFR;
- 2) jaarlijkse rentesubsidie à 4% over een maximum bedrag van 3,6 miljoen LFR. Er wordt totaal maximaal 1 miljoen LFR uitgekeerd. (Beide vormen van steun worden naast elkaar gegeven);
- 3) overname van grond tegen de agrarische waarde. Deze is vastgesteld op 80.000 LFR, terwijl de grondprijzen variëren van 300.000 tot 500.000 LFR;
- 4) vergoeding van de registratiekosten;
- 5) steun, om het landelijk gebied bewoonbaar te houden;
- 6) gedifferentieerde beloning (loonpremies);
- 7) toekenning van voorrang bij bedrijfshervatting.

Ook is er sinds 1981 een maatregel die voorziet in financiële ondersteuning in geval er een extra woning op het bedrijf gekreëerd moet worden.

De superheffing

In Luxemburg wordt formule B toegepast, omdat de reële mogelijkheid tot compensatie van meer belang wordt geacht dan de extra heffing, die bij overschrijding betaald moet worden. Het toegestane kwotum voor 1984/1985 bedroeg 293.000 ton (=1981 + 2,37%). Bij deze 293.000 ton, zit 25.000 ton extra uit de kommunautaire reserve. Deze 25.000 ton is gebruikt om de hardheidsgevallen te voorzien van extra kwotum (zie onderstaande tabel).

Hardheidsgevallen	kwotum dat is toege- wezen
- bedrijven met een ontwikkelingsplan	16.800 ton
- kleine producenten (produktie minder dan 80.000 kg)	-----
- bedrijven met tragische omstandigheden	2.000 ton
- jonge boeren	6.200 ton
Totaal	25.000 ton

Per fabriek mag er geleverd worden: 1981 + 2,37%. Als referentiejaar is 1981 genomen, om het familiebedrijf op deze manier meer bestaanskansen te geven. Het waren namelijk vooral de al wat grotere bedrijven die de laatste jaren uitgebreid hadden door middel van een ontwikkelingsplan. De kleinere familiebedrijven zitten doorgaans te ver van het referentie-inkomen af om in aanmerking te komen voor een ontwikkelingsplan.

Luxemburg kent geen opkoopregeling.

Dit jaar zal het kwotum niet overschreden worden, zodat er geen superheffing geïnd wordt.

3.2.10 Nederland

Nederland is een klein, dichtbevolkt land met een intensieve agrarische bedrijfsvoering. Met een aandeel van ruim 28% in de totale Nederlandse export levert de land- en tuinbouw een belangrijke bijdrage aan de positieve betalingsbalans.

De melkveehouderij is de grootste agrarische produktietak, die 28% in de totale produktiewaarde verzorgt, de tuinbouw komt op de 2e plaats met 19%, de akkerbouw levert 14%.

Binnen de agrarische sektor heeft zich een ontmenging en schaalvergroting voorgedaan, waardoor het aantal bedrijven is afgenomen. In 1983 waren er 134.000 bedrijven, deze zijn meestal op 1 produktietak gespecialiseerd. Er zijn weinig parttime-bedrijven. Bedrijfsopvolging vindt vooral binnen de familie plaats. De opvolger werkt dikwijls enige jaren in maatschap met de ouders, zodat het bedrijf geleidelijk overgenomen kan worden. De overnameprijs is lager dan de waarde op de vrije markt.

Er bestaan geen overheidsmaatregelen die de bedrijfsovername gemakkelijker maken. Ook ziet het er niet naar uit dat er veel hulp te verwachten is in het kader van het nieuwe EG-structuurbeleid. In de afgelopen 10 jaar heeft de melkveestapel zich uitgebreid, terwijl het aantal melkveebedrijven is gedaald tot 63.500 in 1983.

	aantal melk- veehouders (1.000)	gemiddeld aantal koeien/bedrijf	totale melk- veestapel (1.000)
1973	99,0	22,8	2.255
1981	66,9	36,2	2.419
1983	63,5	40,3	2.557

Tussen de bedrijven bestaan aanzienlijke verschillen: 15% heeft minder dan 10 koeien, terwijl 16% meer dan 70 koeien heeft. De gemiddelde melkproduktie is 5.334 kg per koe per jaar.

De superheffing

Nederland heeft voor '84/'85 een referentiehoeveelheid van 12.052.000 ton gekregen, 6,6% minder dan de produktie in '83. Er is gekozen voor systeem A waarbij iedere melkveehouder 8,65% gekort wordt in vergelijking met '83. Verschillende groepen kunnen extra kwotum krijgen:

	gereserveerd	toegekend
- niet groeiers (korting 5,65% i.p.v. 8,65%)	36.000 ton	18.000 ton
- investeerders, grondaankoop	150.000 "	297.000 "
- kalamiteiten	24.000 "	24.000 "
- ruilverkaveling, bedrijfsverplaatsing	36.000 "	12.000 "
- artikel 19 (reserve)	--	6.000 "

De hoogte van de toedeling hangt af van de individuele bedrijfssituatie. Verwacht werd dat de ruimte uit de extra korting (2,05%) en bedrijfsbeëindiging (0,3%) voldoende zou zijn voor de extra toewijzingen, maar dat bleek niet het geval te zijn. Daarom is er een opkoopregeling gestart om maximaal 2% van de melkproduktie op te kopen. De vergoeding van Fl 0,65 per kg melk tot een maximum van 250.000 kg bleek niet aantrekkelijk genoeg. (De melkprijs bedraagt ruim Fl 0,75). Met name vanwege de onduidelijkheid over fiskale konsekventies werd slechts 1,2% van de produktie aangeboden. Om meer melk vrij te krijgen is nu een partiële opkoopregeling aangekondigd. Bedrijven die door de superheffing in moeilijkheden komen, kunnen onder bepaalde voorwaarden financiële hulp krijgen. Hiervoor komen slechts weinig bedrijven in aanmerking. Verder geldt een uittredingsregeling voor werknemers op melkveebedrijven. Bij aan- en verkoop van grond gaat een evenredig deel van het kwotum over. Afhankelijk van de grondsoort en de produktiemogelijkheden heeft de superheffing dus invloed op de grondprijzen.

In totaal heeft Nederland de referentiehoeveelheid met ca. 1,0% overschreden. Over deze hoeveelheid moet aan Brussel superheffing afgedragen worden, terwijl iedere individuele overschrijder de heffing aan het ministerie betaalt. Waarschijnlijk moeten de gezamenlijke melkveehouders meer betalen dan landelijk afgedragen wordt.

3.2.11 Portugal

Van het portugese grondgebied bestaat 50% uit kultuurgrond, namelijk 5 miljoen ha. Voor weidebouw zijn daarvan 0,4 miljoen ha in gebruik. Kenmerkend voor de portugese landbouwstructuur is:

- veel kleine bedrijven; 300.000 van de 816.000 zijn kleiner dan 1 ha en nog eens 300.000 zijn kleiner dan 4 ha.;
- laag produktiepeil (de landbouw is niet zelfvoorzienend);
- veel part-time en oudere boeren (gemiddelde leeftijd van de portugese boer is 58 jaar);

Daarnaast valt het verschil in produktiestructuur tussen Noord- en Zuid-Portugal op: in Noord-Portugal is 79% van de bedrijven kleiner dan 4 ha en bewerkt 46% van de grond, in het zuiden is 57% van de bedrijven kleiner dan 4 ha en bewerkt 4% van de grond.

De portugese landbouw verschaft aan 28,6% van de beroepsbevolking werk en draagt voor 15% bij aan het Bruto Binnenlands Produkt. In de melkveehouderij worden jaarlijks 814 miljoen liter melk geproduceerd, waarvan in 1982 94% naar de fabriek ging (1975: 64%). De melkgift per koe varieert tussen 2.000 en 2.500 liter/jaar. Op 57% van de bedrijven is 1 koe aanwezig; 2% van de bedrijven heeft meer dan 5 koeien.

De Portugese landbouw is van bescheiden omvang, maar toetreding tot de Gemeenschap zal verregaande gevolgen hebben. De Portugese boeren zullen in hun bestaansmogelijkheden bedreigd worden door de concurrentie vanuit de andere EG-landen. Vooral voor kleine boeren zal dit een versnelde afvloeiing betekenen.

3.2.12 Spanje

Kenmerkend voor de spaanse landbouw is het overwicht van de plantaardige produkten: de plantaardige sektor levert 58% van de produktiewaarde van de landbouw, de dierlijke sektor 42%. In totaal draagt de landbouw 6% aan het Bruto Binnenlands Produkt bij en neemt 18% van de export voor haar rekening. Het inkomensniveau van de agrarische bevolking wordt op 1/3 van dat van de rest van de bevolking geschat (in verhouding tot de aantal mensen werkzaam in de landbouw is er te weinig werk).

De Spaanse melkveehouderij ligt vooral in het noordwesten. Van de 300.000 melkveebedrijven die Spanje kent, ligt de helft van de bedrijven in dat gebied. In het algemeen geldt dat de Spaanse landbouw kleinschalig is; 75% van de melkveebedrijven heeft minder dan 10 melkkoeien en van alle landbouwbedrijven is 65% tussen de 1 en 5 ha groot.

Jaarlijks wordt er 6,2 miljard liter melk geproduceerd door de 2 miljoen melkkoeien (= 3.200 kg/koe met 3% vet). Van deze melk blijft 15% achter op de bedrijven en wordt 13% gebruikt voor direkte verkopen. De melk die naar de melkfabriek gaat wordt 1 à 2 keer per dag opgehaald en naar depôts gebracht waar de melk gekoeld wordt. Door het tankmelken te propageren tracht de overheid de kwaliteit van de melk te verbeteren.

Spanje is voor 85% zelfvoorzienend voor zuivel.

Ook voor de Spaanse boeren zal toetreding tot de EG een versnelde afvloeiing tot gevolg hebben ten gevolge van de konkurrentie vanuit de rest van de Gemeenschap.

4. Gevolgen van de superheffing

4.1 Algemeen

De superheffing betekent een fundamentele wijziging van het zuivelbeleid; de gegarandeerde hoeveelheid wordt aan banden gelegd, waardoor de melkproduktie inderdaad effectief beperkt wordt (dit blijkt uit de resultaten van het afgelopen jaar). Die wijziging was niet het gevolg van het beleid dat ter discussie heeft gestaan, maar van het EG-budget, dat onvoldoende was om het beleid ongewijzigd voort te zetten. Vanwege diezelfde budgettaire redenen ging de produktiebeperking niet gepaard met een verhoging van de melkprijs, die nodig is om de negatieve gevolgen van de superheffing voor het inkomen te beperken.

Tussen de lidstaten bestaan grote verschillen. Verschillen wat betreft de betekenis van de melkveehouderij in de economie van een land en de structuur van de melkveehouderij. De verdere invulling van de superheffing door de lidstaten is bepaald door beide genoemde factoren, maar daarnaast ook door de visie van de lidstaten op het landbouwbeleid.

De problemen die voor de boeren voortvloeien uit de superheffing zijn afhankelijk van het nationale kortingspercentage, de beleidsflankerende maatregelen en de tijdsduur van de superheffing. Hieronder zullen enkele gevolgen van de superheffing worden aangegeven.

De invoering van de superheffing ging gepaard met veel onduidelijkheden; voortdurend vonden er wijzigingen in het beleid plaats, zodat veel agrariërs een afwachtende houding aannamen. De superheffing leidde tot aanpassingen in de bedrijfsvoering. Daarbij valt een belangrijk onderscheid te maken in landen waar nog beperkte groei mogelijk is en landen die terug moeten in produktie. Deze laatste groep is nog weer onder te verdelen in landen met een hoog en laag kortingspercentage. Bij de landen met een hoog kortingspercentage zijn de gevolgen van de superheffing het meest duidelijk. Om het toegestane kwotum niet te overschrijden, werden er bijvoorbeeld in deze landen vooral melkkoeien verkocht, werd minder krachtvoer gevoerd en daalde de post omzet en aanwas. Een en ander

had een daling van het inkomen tot gevolg. Over de mate waarin valt nog weinig te zeggen. Wel vallen duidelijke verschillen waar te nemen tussen typen bedrijven. Door de kostprijs per liter melk zoveel mogelijk te drukken zal geprobeerd worden de inkomensdaling te beperken.

Een deel van de problemen kan opgelost worden door de opkoopregeling. Hoeveel kwota hierdoor vrijkomen om weer aan anderen toe te delen is met name afhankelijk van de vergoeding die de agrariërs voor het kwotum krijgen.

In januari jl. stond de Europese Commissie nationale verevening toe, d.w.z. voor het afgelopen jaar gold een landenkwotum. Nederland en Ierland hebben hun kwotum overschreden en moeten 'superheffing' afdragen aan Brussel. In de landen waar dit niet het geval was, hebben de nationale overheden (m.u.v. Duitsland) besloten de heffing, over het per individuele boer teveel geproduceerde, daarom niet te innen.

Voor de langere termijn is de omvang van de problemen afhankelijk van de mogelijkheden om het bedrijf aan te passen aan de veranderde omstandigheden, maar vooral ook van het beleid dat rondom de kontingentering gevoerd wordt.

Waarschijnlijk worden er de komende tijd inkomensbronnen gezocht in andere sectoren hetgeen tot nieuwe overschotsituaties leidt. Er is dan alleen sprake van verschuiving van de problemen.

4.2. Wat betekent superheffing voor jonge boeren

De bedrijfsovername is een belangrijk moment voor de jonge boer. Door de zuivelbesluiten wordt de bedrijfsovername in de melkveehouderij bemoeilijkt omdat:

- het inkomen daalt door de lagere melkopbrengsten.
- uitbreiding in de melkveehouderij beperkt is.

Voor de daadwerkelijke overname werkt de jonge agrariër doorgaans op het bedrijf van de ouders. Het bedrijf moet dan gedurende een bepaalde tijd voorzien in twee inkomens. Om dat mogelijk te maken en de bedrijfsovername te financieren moet het bedrijf meestal gemoderniseerd en uitgebreid worden. Uitbreiding in de melkveehouderij is alleen mogelijk als extra kwota beschikbaar zijn. Over het algemeen zijn door de zuivelbesluiten de kansen voor jongeren minder geworden. Een grotere groep bedrijven kan jongeren te weinig bestaanszekerheid bieden en zal daarom niet overgenomen worden. Dit zijn de bedrijven met een lage rentabiliteit, die door de superheffing in een nog ongunstiger positie terecht zijn gekomen. Op bedrijven die nog wel en die al door jongeren overgenomen zijn, zal voortzetting van de bedrijfsvoering, gemiddeld genomen, gepaard gaan met meer problemen. Lagere opbrengsten in de melkveehouderij betekenen in het algemeen een lager inkomen of er zullen extra inkomsten moeten komen uit een andere tak in de bedrijfsvoering (b.v. bosbouw of recreatie). Ook de bijdrage van de vrouw aan het gezinsinkomen wordt steeds belangrijker. Een andere mogelijkheid, wanneer de arbeidsmarkt dit tenminste toelaat, is het verdienen van geld buiten de landbouw. Maar zoals al is aangegeven ontbreekt die alternatieve werkgelegenheid.

Tot slot kan nog gezegd worden dat de problemen voor jongeren verlicht kunnen worden door de wijze waarop de nationale overheden de mogelijkheden in het nieuwe structuurbeleid (met name de installatiepremie) benutten.

5. Keuzes voor een EG-zuivelbeleid

5.1 Inleiding

Door het ontbreken van een duidelijke, eensgezinde visie op de toekomst van de EG-landbouw loopt het huidige beleid voortdurend achter de ontwikkelingen aan.

Alle lidstaten proberen zoveel mogelijk nationaal voordeel te behalen zonder te kijken naar (langere termijn)EG-belangen van de landbouwsector, bovendien spelen bij de onderhandelingen e.d. ook andere nationale en Europese politieke zaken een rol. Noodzakelijke maatregelen worden niet of te laat genomen. Hiervan is de besluitvorming rond de superheffing een duidelijk voorbeeld. Een budgettaire limiet blijkt daarvoor effectiever te zijn dan groeiende boter- en melkpoederbergen.

Een goed beleid eist een lange(ere) termijn visie: duidelijke ideeën over plaats en functie van de landbouw, gewenste structuur (aantal en omvang van de bedrijven, mate van specialisatie, regionale spreiding, enz.) en financiële ruimte. Vanuit zulke basisprincipes moet een beleid ingevuld worden dat de ontwikkelingen in de gewenste richting stuurt.

Het huidige beleid is nog steeds gebaseerd op de doelstellingen die in 1958 zijn geformuleerd. Inmiddels is de situatie echter belangrijk gewijzigd en is bijstelling of wijziging van het beleid noodzakelijk. Een fundamentele vraag daarbij is of, en zo ja in hoeverre het beleid in de marktverhoudingen moet ingrijpen.

Als mogelijkheden gelden:

1. het tegengaan van alles wat vrije-markt-ekonomie belemmert, zodat de economische evenwichten zoveel mogelijk via de werking van de markt tot stand komen.
2. vanuit het idee dat sturing zeker in de landbouw nodig is zullen er maatregelen genomen moeten worden om de hele situatie zo goed mogelijk te beheersen.

In het tweede geval moet de gewenste structuur duidelijk zijn, en kan bijvoorbeeld uitgegaan worden van het specialisatiebeginsel (daar produceren waar dat het goedkoopste is, maar ook kan behoud van werkgelegenheid, zorg voor milieu en landschap en het verkleinen van regionale verschillen benadrukt worden.

5.2. Het huidige beleid

Het voorzetten van het huidige beleid houdt in dat de inkomens in de landbouw via het markt- en prijsbeleid ondersteund worden. De Europese Commissie voert echter een terughoudend prijsbeleid vanwege de marktsituatie, de budgettaire ruimte en de opstelling van de verschillende lidstaten, waardoor het inkomen onder druk blijft staan. Het gevolg is een uitbreiding van de produktie per bedrijf en een voortdurende afvloeiing van vooral kleine(re) bedrijven. Door de konsentrasie en specialisatie komen er minder, maar grotere bedrijven. Dat betekent o.a. verlies van werkgelegenheid, een druk op het milieu (bijvoorbeeld verwaarlozing van het landschap) en vergroting van regionale verschillen.

De totale produktie blijft stijgen, zodat de afzet een steeds groter probleem wordt. Dumping op de wereldmarkt geeft problemen met de Verenigde Staten en is nadelig voor de Derde Wereldlanden, die daardoor belemmerd worden in het opzetten van een eigen voedselproduktie. Ook kerstboterakties en het verwerken van melkpoeder in varkensvoer zijn kostbare akties die zeker geen structurele oplossingen zijn.

Het stellen van grenzen aan de gegarandeerde hoeveelheden van bepaalde produkten zoals nu gebeurt is geen wezenlijke beleidswijziging, want er vindt geen inkomenskompensatie plaats via prijsverhoging. De budgettaire lasten worden binnen de perken gehouden maar van een langere-termijn-visie met garanties voor de boeren is geen sprake. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de zuivelbesluiten:

- de superheffing is gepresenteerd als een tijdelijke maatregel die na vijf jaar zonder meer kan verdwijnen;
- de produktie wordt onvoldoende beperkt: de interventievoorraden nemen nog toe;

- nu is sprake van zowel produktiebeperking als van een terughoudend prijsbeleid en medeverantwoordelijkheidsheffing;
- de verschillen tussen en binnen de lidstaten worden groter mede door een stuk renationalisatie van het beleid;
- voor jongeren (en dus de toekomstige landbouwstructuur) bestaan nauwelijks extra ontwikkelingsmogelijkheden.

5.3

Een marktgericht beleid

Een marktgerichte aanpak van het landbouwbeleid zal de EG budgettaire besparingen opleveren. De prijzen komen door de vraag- en aanbodverhoudingen tot stand zodat restituties en interventies niet meer (of in mindere mate) nodig zijn.

Wanneer de melkprijs volledig aan de vrije markt wordt overgelaten zal deze naar schatting 20% onder het huidige niveau uitkomen. Dat heeft ingrijpende gevolgen voor de landbouwsector, omdat het voortbestaan van veel bedrijven in gevaar komt. Een koude sanering (sterke afvloeiing en faillissementen) zoals dat nu in de Verenigde Staten het geval is, is daarvan het gevolg. De gevolgen die zich ook bij het huidige beleid voordoen (specialisatie, konsentratie, vergroting van regionale verschillen) vinden dan in een versneld tempo plaats. Hoogstens aan grotere bedrijven wordt op langere termijn perspectief geboden.

Wijzigingen in vraag en aanbod leiden tot prijsfluctuaties, een stabiel prijsniveau ontbreekt. Toevallige of tijdelijke wijzigingen in produktie en verbruik kunnen belangrijke (inkomens)gevolgen hebben voor producenten en konsumenten.

Om de gevolgen van een beleidswijziging (enigszins) te verzachten kunnen tijdelijke inkomenskompensaties of afvloeiingsregelingen ingesteld worden waardoor de sanering sociaal meer aanvaardbaar is.

5.4

Kontingentering

Een konsekvent kontingenteringsbeleid zal naast de vaststelling van de totale produktieruimte ook de verdeling van die ruimte (regionaal en per bedrijf) en een hoger prijsniveau bepalen. Sturing van het één kan niet zonder sturing van het ander omdat het samen de bestaansmogelijkheden van de bedrijven beïnvloedt.

Vanuit de ideeën over de gewenste bedrijfsstructuur wordt dat nader ingevuld. Zo'n kontingenteringsbeleid houdt niet onvoorwaardelijk een bepaald soort bedrijven in stand, het geeft alleen de randvoorwaarden waarbinnen deze bedrijven via een rationele bedrijfsvoering een inkomen kunnen behalen. Voortdurend zal dan ook nagegaan moeten worden in hoeverre de regels bijgesteld of veranderd moeten worden, want onder andere door technische vernieuwingen en de algemene economische situatie blijft ook de landbouw zich ontwikkelen. Door het vaststellen van maximale produktieruimte per bedrijf en een bepaald prijsniveau wordt duidelijk welke bedrijven bestaansmogelijkheden houden en dus toekomst hebben, en daarmee welke konsekventies dat heeft voor onder andere regionale ontwikkelingsmogelijkheden, werkgelegenheid, het aantal bedrijfsovernames, milieu en landschap. Het is duidelijk dat een groter aantal kleinere bedrijven met een extensievere bedrijfsvoering een andere verdeling van de produktieruimte en een hoger prijsniveau vereisen dan minder, maar grotere en gespecialiseerde bedrijven.

6. Diskussie-onderwerpen

Het EG-zuivelbeleid staat vanwege de overschotproblemen volop in de belangstelling. Het is duidelijk dat beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

De zuivel is echter maar één van de landbouwsectoren. Bij een diskussie over het zuivelbeleid speelt het hele beleid en de visie op plaats en funktie van de landbouw een rol.

Aan deze diskussies moeten vooral ook agrarische jongeren deelnemen, omdat het om hun toekomst gaat, hun mogelijkheden om in de landbouw een inkomen te verdienen. Het is beter daar zelf ook ideeën over te ontwikkelen dan af te wachten wat anderen voor jou zullen bedenken. Om de diskussie vorm te geven worden hieronder drie onderwerpen genoemd:

1. Evaluatie van de huidige situatie

- Is er aanvullende informatie betreffende de weergave van het kwota-systeem per land;
- Wat zijn de gevolgen van de introductie van de superheffing in elk land:
  - a. op producenten-niveau t.a.v.:
    - produktie
    - produktie-kosten
    - gemiddelde produktie
  - b. op de aard van de bedrijfsvoering
  - c. voor de zuivelfabrieken;
- Wat zijn de gevolgen van de superheffing voor jonge agrariërs:
  - a. op de installatie
  - b. voor de voortzetting van de bedrijfsvoering;
- Wat zijn de gevolgen op korte en middellange termijn voor:
  - a. de melkveehouderijsector
  - b. andere sectoren.

2. Beleidskeuzes voor de toekomst: naar welke kant moet het zuivelbeleid verder ontwikkeld worden

- politiek : a. marktgerichte benadering
- b. handhaving van de huidige superheffing
- c. andere alternatieven (b.v. gedifferentieerde heffingen)
- marktbeheer; welke mogelijkheden zijn er voor de toekomst om
  - a. de consumptie te bevorderen
  - b. nieuwe afzetgebieden te creëren (bijvoorbeeld export, lange termijn kontrakten).
  - c. zuivelprodukten alternatief aan te wenden (bijvoorbeeld eiwitplitsing)
- wat zijn de gevolgen van de politieke opties op het bedrijfstype in de melkveehouderij.

3. De positie van jonge agrariërs in het beleid

- Wat moet er in het kader van de superheffing europees en nationaal gebeuren om jonge agrariërs toekomstperspektieven te geven:
  - a. wel of geen grondgebonden kwota
  - b. prioriteit bij de toedeling van kwota:
    - uit de nationale reserve
    - vrijgekomen door de opkoopregeling of bedrijfsbeëindiging

Informatiebronnen

Geraadpleegde literatuur:

- Bedrijfsontwikkeling. Europa-nummer, 15de jaargang nr. 10, oktober 1984.
- Boerderij, weekblad voor de landbouw. Diverse nummers.
- Boer en tuinder, weekblad van de KNBTB. Diverse nummers.
- CBS, LEI. Landbouwcijfers 1984, Den Haag 1984.
- CEJA. Landbouw in het jaar 2000, Wageningen 1981.
- CEPFAR. The problems of young farmers' establishment in Europe, Lazise (Italië) 1980.
- Commissie van de EG. Basisstatistieken van de Gemeenschap; vergelijking met enige Europese landen Canada, USA, Japan en USSR, 1983.
- Commissie van de EG. De toestand van de landbouw in de Gemeenschap, diverse jaargangen.
- Commissie van de EG; Europese Documentatie. Europa stap voor stap, 3de uitgave, maart 1984.
- Commissie van de EG; Europese Documentatie. Het landbouwbeleid van de Europese Gemeenschap, 3de uitgave 1983.
- Commissie van de EG; Europese Documentatie. Het verhaal van Europa, uitgave 1984.
- Commissie van de EG; Groen Europa nr. 173, 174, 190 en 203.
- Commissie van de EG; Hecke, E. van. Regionale structuur van de landbouwproductie in de EG, 1983.
- Commissie van de EG; Landbouw in de Europese Gemeenschap, feiten en cijfers, januari 1983.
- Commissie van de EG; publikatieblad van de Europese Gemeenschappen. Verordening (EEG) nr. 857/84 van de Raad, 1-4-1984.
- Commissie van de EG; publikatieblad van de Europese Gemeenschappen. Verordening (EEG) nr. 137i/84 van de Commissie, 18-5-1984.
- Friedeberg, A.S. Het Europese zuiveloverschot: drie wegen naar een lager melkaanbod, Economisch Statistische Berichten, 20-3-1985.

- Haenen, G. La production et la transformation laitière en Bretagne et le rapture des quotas, april 1985.
- Landbouwschap. Diverse vergaderstukken, Afdeling Melkveehouderij en Commissie Buitenland en Integratie.
- LEI. EG-vademecum, Den Haag, november 1983.
- LEI. Landbouw Economisch Bericht 1984, Den Haag 1984.
- Meester, G. Doeleinden, instrumenten en effecten van het landbouwbeleid in de EG, LEI-rapport 1.15, 1980.
- NAJK, IMGO. Wie melkt er voort, 2de druk, Wageningen, november 1984.
- Oskam, A.J. Beleid in de zuivelsektor, Economie en Landbouw, Den Haag-VUGA-1983.
- Oskam, A.J. Voorstellen voor een EG-zuivelbeleid, Landbouwkundig Tijdschrift 1983, nr. 11.
- PP Magazine, agrarisch opinieblad. december 1984 , 14de jaargang, nr. 11.
- Produktschap voor Zuivel. De zuivel in de Europese Gemeenschap in 1984, bijlage bij de openbare vergadering van 20-3-1985.
- Produktschap voor Zuivel. Marktbericht, diverse nummers.
- Produktschap voor Zuivel. Diverse vergaderstukken.
- Spil, Werts, J. Europarlementariër Eisso Woltjer en zijn melkplan, december 1980, nr. 22.
- Spil, Oskam, A.J. Een vergelijking voor de zuivelsektor tussen het Plan-Woltjer, de voorstellen van de Europese Commissie tot hervorming van het landbouwbeleid en prijsvoorstellen voor 1982/83, winteraflevering 1982-1983, nr. 29-30.

Overige informatie:

Diverse statistieken en brochures ontvangen in antwoord op de vragenlijst.

Gesprekken met:

- Ir. C.J.A.M. de Bont, hoofd sociaal-ekonomische afdeling Landbouwschap.
- Dr.Ir. N. Devisch, directeur-generaal zuivel van de Europese Commissie.
- Drs. L.B. van der Giessen, plaatsvervangend hoofd afdeling Landbouw, Landbouw Economisch Instituut.
- Ir. C.J. Janmaat, adjunct-direkteur direktie melkveehouderij en zuivel, Ministerie van Landbouw en Visserij.
- Ir. G. Meester, afdeling algemeen ekonomisch onderzoek, Landbouw Economisch Instituut.
- Ir. E.P. Woltjer, lid socialistische Fraktie van het Europees Parlement.

- 4.a. Wat is de gemiddelde melkproduktie kg per koe (landelijk en in de belangrijkste regio's
- b. Wat is de gemiddelde oppervlakte van:
- gespecialiseerde melkveehouderijbedrijven (landelijk, in de regio's);
  - gemengde bedrijven met melkvee (landelijk, in de regio's).
- c.1. Wat is het gemiddelde aantal koeien per bedrijf (landelijk, regio's.
2. Wat is de gemiddelde melkproduktie per bedrijf (landelijk, regio's);
- 3.a. Percentage van de bedrijven (landelijk) met:
- minder dan 5 koeien	....%
- 5 tot 10 koeien	....%
- 10 tot 20 koeien	....%
- 20 tot 40 koeien	....%
- 40 tot 60 koeien	....%
- meer dan 60 koeien	....%
-
- 100%
- b. percentage van de bedrijven (landelijk) met:
- minder dan 50.000 kg melk	....%
- 50.000 tot 100.000 kg melk	....%
- 100.000 tot 200.000 kg melk	....%
- 200.000 tot 300.000 kg melk	....%
- meer dan 300.000 kg melk	....%
-
- 100%

5.a. Hoeveel arbeidskrachten zijn er werkzaam op de land- en tuinbouwbedrijven (uitsplitsen naar bedrijfshoofden - m/v -, meewerkende echtgenoten - m/v -, meewerkende kinderen, overige werknemers - aantal personen en aantal arbeidsuren -).

b. Idem als voor melkveebedrijven.

c.1. Hoeveel full-time arbeidskrachten zijn er gemiddeld per melkveebedrijf.

2. Idem voor part-time arbeidskrachten.

b. Leeftijdsofbouw van de bedrijfshoofden in de melkveehouderij:

- jonger dan 40 jaar	....%
- 40 tot 50 jaar	....%
- 50 tot 65 jaar	....%
- ouder dan 65 jaar	....%

100%

e. Gemiddelde opvolgingssituatie:

wat was het aantal opvolgers op bedrijven met een bedrijfs-
hoofd ouder dan 50 jaar in 1980 en in 1984.

- 6.a. Hoe hebben de inkomens in de melkveehouderij zich ontwikkeld in de afgelopen 5 jaar (1979 t/m 1984) in vergelijking met de ontwikkelingen in de gehele land- en tuinbouw en t.o.v. niet-agrarische inkomens.
- b. Hoe was de inkomensontwikkeling van jonge melkveehouders (jonger dan 40 jaar) t.o.v. de hele melkveehouderij in deze 5 jaar.
- c. Welke bedrijfsomvang (oppervlakte, aantal koeien, e.d.) is nodig op de verschillende melkveebedrijven om een paritair inkomen te halen.
- 7.a. Hoeveel land- en tuinbouwbedrijven zijn er jaarlijks beëindigd (gemiddelde van laatste 5 jaar).
- b. Wat is de aard van deze bedrijven (bedrijfsomvang, produktietak-ken-).
- c. Hoeveel jonge boeren beginnen jaarlijks (gemiddelde van de laatste 5 jaar) een bedrijf met (deels) melkveehouderij.
- d. Welk deel van de overgenomen land- en tuinbouwbedrijven is overgenomen door zoon/dochter en welk deel is overgenomen door andere jongeren.
- e. Hoe verhoudt de belangstelling van jongeren zich t.o.v. de mogelijkheden om een bedrijf in de melkveesektor te beginnen.
8. Welke belangrijke regionale verschillen zijn er t.o.v. de inkomensontwikkeling en bedrijfsbeëindiging.
9. Hoeveel jonge boeren (%) werken voor de bedrijfsovername:
a. volledig mee op het (ouderlijk) bedrijf	....%
b. hebben een part-time baan naast hun werk op de boerderij	....%
Welk soort werk is dat?	
c. werken nauwelijks mee	....%
Welk soort werk hebben zij?	
	100%
10. Hoe lang moeten er twee inkomens uit het bedrijf komen.
11. Hoe vindt de financiering van de bedrijfsovername plaats:
- eigen vermogen	....%
- lening bij de bank	....%
- familie	....%
- overheid	....%
- rest	....%
	100%

12. Zijn er speciale overheidsmaatregelen om de bedrijfsovername te vergemakkelijken.

II. De toepassing van de superheffing

- 1.a. Hoeveel melk is er geproduceerd in 1981, 1982, 1983 en 1984.
- b. Hoeveel melk is er in deze jaren gekonsumeerd.
2. Wat is het toegewezen kwotum per land (hoeveelheid, referentiejaar, kortingspercentage/toename).
- 3.a. Wat is de verwachting van de werkelijke produktie in 1984 t.o.v. het kwotum.
- b. Zijn er daarbij verschillen tussen regio's.
- 4.a. Geldt formule A (kwota per bedrijf) of formule B (per fabriek).
- b. Zijn er meerdere regio's; zoja, welke zijn die.
5. Hoe worden de individuele kwota vastgesteld, welke aftrekken met welke differentiaties vinden plaats.
- 6.a. Welke zijn de uitzonderingsgevallen en hoeveel melk is hiervoor beschikbaar;
- b. Hoe strikt worden de regels toegepast.
7. Horen jongeren tot de uitzonderingsgevallen en zoja, onder welke voorwaarden.
- 8.a. Is er een opkoopregeling; hoe ziet deze eruit.
- b. In hoeverre wordt er gebruik van gemaakt.
- c. Wat gebeurt er met deze melk.
9. Bestaan er speciale nationale steunmaatregelen.
10. Wordt er op 1 april 1985 de extra korting van 1% doorgevoerd.
- 11.a. Hoe zijn de kwota aan de grond gekoppeld.
- b. Is er duidelijkheid over de mogelijkheden van verkoop of overdraagbaarheid van kwota en/of grond.
12. Wat is de opstelling van de zuivelfabrieken t.o.v. de superheffing.

13. Welke gevolgen heeft de superheffing voor de structuur van de melkveehouderij.
14. a. Hoe wordt door de bedrijven op de superheffing gereageerd (verkoop koeien, minder krachtvoer, uitbreiding in andere bedrijfstakken, enz.).
b. Hoeveel en welke bedrijven komen in problemen vanwege de superheffing.
c. Worden er maatregelen genomen of overwogen om inkomensproblemen te verlichten; zoja, welke zijn die.
15. Welke gevolgen heeft de superheffing voor andere takken van de land- en tuinbouw.
16. Is er onderzoek gedaan naar de gevolgen van de superheffing (m.b.t. inkomen, werkgelegenheid, bedrijfsovername, e.d.); zoja, wat zijn de belangrijkste konklusies.

III. Problemen voor jonge boeren en boerinnen

1. Welke gevolgen heeft de superheffing voor jongeren (inkomens, bedrijfsovername, aanpassing van bedrijven).
2. Wordt de bedrijfsovername door de superheffing extra bemoeilijkt; zoja, geldt dat voor alle bedrijven.
3. Ontstaan er voor jonge boeren in specifieke regio's problemen.
4. Moeten er voor jongeren speciale regelingen komen in het kader van de superheffing; zoja, welke.
5. a. Welke activiteiten heeft jullie organisatie in 1984 in het kader van de superheffing ondernomen en/of welke activiteiten gaan jullie ondernemen.
b. Welke maatregelen worden door jonge boeren en boerinnen bepleit.
6. Hebben jullie ideeën over gemeenschappelijke (EG)-maatregelen om de moeilijkheden van jongeren (o.a. bij bedrijfsovername), enigszins, op te vangen of te verlichten.

NAJK

Telefoon 030-730830

Postbus 816

3500 AV UTRECHT

Het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt is de instantie die het agrarisch jongerenwerk in Nederland coördineert en de belangen van agrarische jongeren bundelt en uitdraagt

IMGO-LANDBOUW

Eekmolenweg 2, Wageningen
Telefoon 08370-83908/84146
Postbus 101, 6700 AC Wageningen
Gironummer 5500321

IMGO-LANDBOUW is een instituut van onderzoek voor niet-kapitaalkrachtigen in de landbouw en de landbouwindustrie

LB 26